

DUTCH NATIONAL BALLET

London Coliseum 18-23 June
HANS VAN MANEN FESTIVAL

JAARVERSLAG 1984 VAN HET NATIONALE BALLEET

N 004-1984

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	2
2. Algemeen	4
3. Tableau de la troupe	6
4. Ondernemingsraad	10
5. Repertoire	12
6. Voorstellingen binnenland	16
7. Voorstellingen buitenland	22
8. Medewerkingen, bijzondere voorstellingen	24
9. Opera-samenwerking	26
10. Muzikale begeleiding	28
11. Televisie	30
12. Publieksonderzoek	32
13. Sociale aangelegenheden	34
14. Opleidingszaken	36
15. Huisvesting	38
16. Belangrijkste financiële gegevens	40
17. Korte toelichting op de financiële gegevens	44
18. Slot	46
19. Persreacties	48 (- 65)

Colofon:

Druk:

Stichting Theatertechniek en -Administratie (Loes Eijling),
mei 1985 (oplage: 750 exemplaren)

Omslag:

Reproductie van de affiche voor de HNB-toernee in Londen,
juni 1984

Drukwerk omslag:

Drukkerij Koenders Amsterdam

Balletfoto's:

Jorge Fatauros

Foto's Muziektheater:

Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam

Typewerk:

Yvonne van Popta

Vormgeving/ produktiebegeleiding:

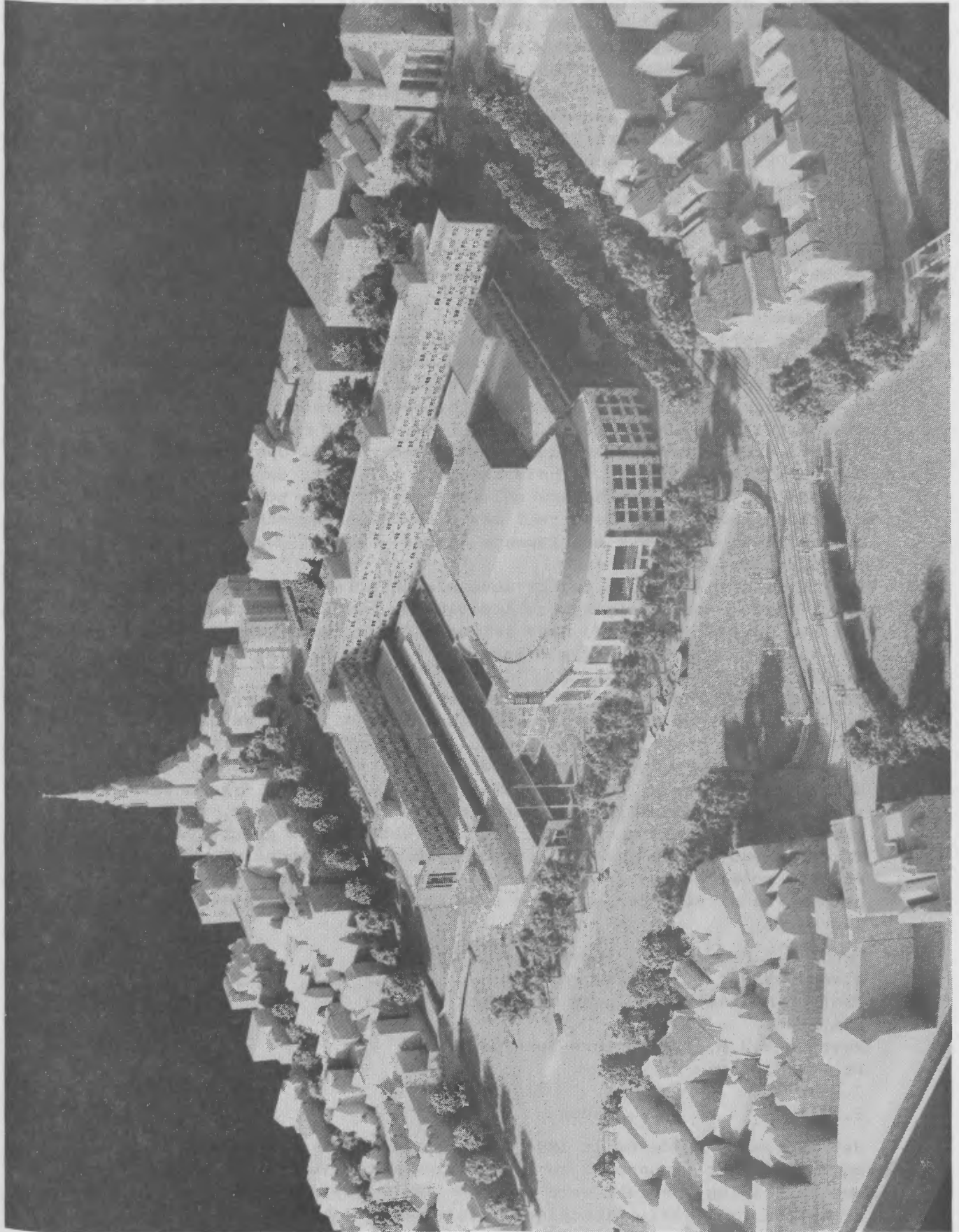
Dick Hendriks

HET NATIONALE BALLEET

Stadsschouwburg, Marnixstraat 427

1017 PK Amsterdam

telefoon: 020 - 25.57.54

Maquette van het Stadhuis/Muziektheater

1. INLEIDING

Ook grote gebouwen werpen hun schaduwen vooruit. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat het jaar 1984 opnieuw in toenemende mate in het teken van de toekomstige bespeling van het nieuwe Muziektheater stond. Naarmate de contouren scherper worden, begint ons gezelschap steeds meer met het idee van de bespeling daarvan vertrouwd te raken en uit te kijken naar de zoveel grotere mogelijkheden die dit gebouw ons biedt. Van grote steun is daarbij geweest de structuur, waarin met de Nederlandse Operastichting wordt samengewerkt, zoals die ons door het Organisatiebureau Horrington & de Koning werd aangegeven. Het is verheugend te konstaten, dat een groot deel van de aanbevelingen, waarop in hoofdstuk 2 nader wordt ingegaan, zich reeds in een gevorderde staat van uitvoering bevinden.

De wat naijlende wijze, waarop de ons subsidiërende overheden deze ontwikkelingen volgen, baart ons echter zorgen en heeft meermalen onderdeel uitgemaakt van bestuursberaad.

Eveneens werd veel aandacht besteed aan de financiële gevolgen, die een artistiek verantwoorde bespeling van het nieuwe theater met zich brengt. Wij moesten namelijk op een bepaald tijdstip in het verslagjaar vernemen, dat in tegenstelling tot onze verwachtingen hiervoor geen extra gelden ter beschikking zouden komen. Thans lijkt echter na veel en intensief contact - in nauwe samenwerking met de Nederlandse Operastichting - ook bij subsidiënten begrip te ontstaan voor het feit, dat bespeling van het nieuwe theater wél met hogere subsidie gepaard zal moeten gaan en dat het ondenkbaar is dat de direkt met deze bespeling samenhangende extra uitgaven ten koste van het lopende budget, dat wil zeggen ons artistiek produkt, zouden kunnen gaan.

Voorts vond in het verslagjaar intensief overleg plaats tussen bestuur en direktie over opvolgingsproblematiek en leidingstructuur in samenhang met het artistiek beleid. Over belangrijke vraagstukken op deze terreinen bleek tenslotte een grote mate van overeenstemming te kunnen worden bereikt.

Op de Ondernemingsraad werd in 1984 wel een zwaar beroep gedaan, speciaal in verband met de samenwerkingsproblematiek. Wij zijn de OR dankbaar voor het vele werk, dat hij - veelal in eigen tijd - heeft verricht, zonder welke inspanning niet op zo'n snelle wijze tot resultaten zou kunnen zijn gekomen. Ook het bestuur heeft in tal van - soms extra - vergaderingen duidelijk mede vorm gegeven aan het beleid, waarbij van grote betrokkenheid en inbreng van alle bestuurders gesproken kan worden. In de samenstelling van het bestuur kwam geen verandering, waarbij evenwel het voorzitterschap voor enkele interim-jaren door de overheden in handen van eerst-ondergetekende werd gelegd. Die samenstelling is thans als volgt:

Drs A.G.F.Boersma , voorzitter
E.van Paridon , secretaris
Prof.Dr H.G.Advokaat, penningmeester
F.A.Becht
Mevrouw M.H.M.F.Gardeniers-Berendsen
Mr P.M.Witteman
J.Beek
S.Smit , leden

Het bestuur vergaderde in 1984 11 maal officieel en 2 maal informeel, waarnaast door afzonderlijke bestuursleden veelvuldig in besprekingen met de leiding overlegd werd over een reeks deelonderwerpen op ondermeer artistiek, muzikaal, financieel, organisatorisch, sociaal en personeelsgebied.

Met het oog reeds gedeeltelijk gericht op het nieuwe Muziektheater kon ons gezelschap, dankzij de inspanning van alle medewerkers, ook in 1984 een verdere artistieke groei doormaken. Ondermeer mogen daarbij genoemd worden het opvallende succes, ook kwa bezoekersaantallen, van Rudi van Dantzig's nieuwe instudering van Romeo en Julia en het verrassende werk van onze jonge choreografen. Dit alles geeft vertrouwen voor de toekomst.

A.G.F.Boersma

E.van Paridon

2. ALGEMEEN

1984 kenmerkte zich ondermeer door:

- een stabiel tableau de la troupe,
- een repertoire, waarin dit keer een relatief grotere plaats werd ingeruimd voor premières van anderen dan de drie huishoreografen,
- een uitzonderlijk hoog voorstellingsaantal, met alleszins bevredigende bezoekcijfers.

Het jaar kenmerkte zich echter vooral door belangrijke beslissingen, die in het voorjaar werden genomen met betrekking tot de toekomstige structuur van het gezelschap. Over die ontwikkeling - het organisatieadvies van het bureau Horrynga & de Koning inzake de organisatiestructuur voor het Muziektheater - willen wij in dit inleidend hoofdstuk nader berichten. Alle verdere activiteiten van de groep komen in de hiernavolgende hoofdstukken voldoende aan de orde.

De door de Minister van WVC en het Gemeentebestuur van Amsterdam aan Horrynga & de Koning in december 1983 gegeven adviesopdracht richtte zich op "de interimtopstructuur" voor het Muziektheater. In zijn advisering betrof het bureau echter de onderlinge relatie tussen Het Nationale Ballet, de Nederlandse Operastichting en het Muziektheater op een zodanig wijze, dat daarmee ook lijnen worden getrokken voor de toekomst van ons gezelschap zelf. In feite werd daarmee - voor een lange reeks van jaren - antwoord gegeven op de vraag, in welke mate de zelfstandige identiteit van Het Nationale Ballet binnen de Muziektheatersamenwerking gewaarborgd zou kunnen blijven, resp. wat de omvang zou zijn van onze medeverantwoordelijkheid voor het algemene beleid van het Muziektheater.

De rapportage werd op 13 februari 1984 uitgebracht en verwierf in de daarop volgende maanden zowel de instemming van beide subsidiënten als van de beide betrokken gezelschappen en hun Ondernemingsraden.

Uitgangspunten bij deze aanbevelingen waren:

- het Muziektheater dient primair een theater voor opera en ballet te zijn, met daarnaast een gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid voor overige programmering,
- Opera en Ballet dienen als afzonderlijke bestuurlijke eenheden, met behoud van hun artistieke autonomie, het Muziektheater te betrekken,
- het scheppen van één gelijke subsidiestroom voor Opera en Ballet zal belangenkonflikten-voorkomend werken,
- de interimstructuur dient voor 3 jaren (waaronder het eerste bespelingsseizoen) te gelden en mag niet blokkerend werken voor meer definitieve structuren in de toekomst.

De uitwerking daarvan leidde tot aanbevelingen voor ondermeer:

- behoud van de eigen Nationale Ballet-organisatie voor de "kritisch-, artistiek- en marketing-gevoelige onderdelen",
- oprichting van een Stichting Muziektheater, waarvan het bestuur wordt gevormd door de direktie van Nederlandse Operastichting, Nationale Ballet en de interimdirecteur-Muziektheater, te noemen 'Direktieraad',
- onderbrenging van het voltallige technische personeel in deze Stichting,
- opdragen van de leiding voor de gemeenschappelijke activiteiten van het Muziektheater aan deze Direktieraad,
- formering van een Raad van Toezicht (met als hoofdtak het toezicht op het functioneren van de Direktieraad).

De verdere motiveringen voor een uitwerking van deze uitgangspunten en aanbevelingen gaan het kader van dit Nationale Ballet-jaarverslag min of meer te buiten. Wij signaleren op deze plaats slechts dat een belangrijk deel van ons beleid in 1984 een verdere reikwijdte heeft gehad dan de direkte artistieke presentaties van ons gezelschap. Op het functioneren van de Direktieraad gaan wij in het hoofdstuk Opera-samenwerking nader in.

Het 23ste jaar van Het Nationale Ballet was een jaar van intensief werken voor choreografen, dansers, technici en stafmedewerkers in repertoire- en voorstellingenproduktie; voor bestuur, Ondernemingsraad, stafmedewerkers en leiding in het verder vormgeven aan de toekomstige gestalte van onze groep in zijn, in omvang nieuwe en veelbelovende behuizing.

[The following text is extremely faint and illegible, appearing to be a continuation of the report or a list of activities. It contains several paragraphs of text that cannot be transcribed accurately.]

3. TABLEAU DE LA TROUPE

In dit hoofdstuk melden wij de jaarlijkse mutaties, die zich - met name voor wat betreft de dansers - in hoofdzaak afspeelden bij de seizoenswisseling per 31 augustus 1984.

a. Dansers

Bij onze eerste en tweede solisten verlieten drie danseressen Het Nationale Ballet. Laurel Benedict (USA), negen jaar aan ons gezelschap verbonden en soliste in de titelrollen van balletten als Giselle, Romeo en Julia en The Sleeping Beauty, sloot een vast kontrakt bij het Ballet van de Deutsche Oper am Rhein, waar zij voordien regelmatig reeds gasteerde. Aina Bilkins (BRD) en Mea Venema, tweede solisten, beëindigden in verband met onze kontraktuele leeftijds-grens hun dansersloopbaan. In 13, resp. 10 jaar bij onze groep leverden zij gevarieerde - en zeer gewaardeerde - bijdragen, zowel in klassiek repertoire als in dat van onze eigen choreografen. Mea Venema zette daarmee met name een carrière in Hans van Manen-balletten, die zij voordien bij het Nederlands Dans Theater had aangevangen, succesvol voort.

Dat laatste gold ook haar Nederlandse collega Leon Koning, wiens Dans Theater / Nationale Ballet - loopbaan ook op dit punt veel continuïteit vertoonde. Beiden belichamen een duidelijke dansersgeneratie in ons eigen land. Loopbaanbeëindigingen waren eveneens aan de orde voor de Nederlandse dansers Ad Berbers (beroepsverandering), Peter Buil, Col Prevoo en Plonia van den Vijver (allen medische redenen) en de Amerikaanse Jane Matty en de Belgische Nathalie Heris. Hen allen geldt onze uitdrukkelijke dank voor vele, uiteenlopende, en vaak zeer succesvolle inspanningen.

Die dank geldt eveneens hun, thans elders in de wereld hun carrière voortzettende collega's, te weten Monica Quigley (USA), de Engelsen Nicola Tranah en Robert Poole, de Fin Mikko Nissinen en de Fransman Alexandre Wawra. Met de Nederlandse Nicolette Boeree verlengden wij het adspirantenkontrakt niet.

Nieuw traden in, in de zogenaamde middenrangen:

- de Amerikaanse Leigh Hercher, de Finse Tiina Väre en de Portugees Pedro Romeiras,

terwijl in de leerlingenrangen geëngageerd werden:

- de Italiaansen Simonetta Lysy en Silvia Petranca, de Amerikanen Jeanette Sisk en Stephen White en de Nederlanders Jeannette den Blijker, Maartje Prince, Monique Rempt en Martin Meng.

Per 31 december 1984 luidde, als gevolg van een en ander de tableau-samenstelling:

- 35 Nederlanders (v.j.39)

- 45 buitenlanders (v.j.46), waarvan 19 Amerikanen, 7 Engelsen, 5 Canadezen en 14 overigen, verdeeld over 7 verdere nationaliteiten.

- 8 vacatures (v.j.3).

Naast de mutaties werd het tableau ook beïnvloed door een aantal bevorderingen. In de top daarvan betrof dit: de Nederlander Fred Berlips tot eerste solist (ingetreden als adspirant in 1976) en de Engelse Amanda Beck en de Amerikaanse Jane Lord tot tweede solist.

b. Niet-dansers

In dit deel van ons medewerkersbestand waren de mutaties in 1984 bescheiden in getal. Onder de technici verlieten ons bedrijf Jill Jong-

kind en Rob van der Hilst, bij de pianisten was dat Andrew Wise. Op onze boekhouding werd Peter van Montfoort, erkend dienstweigeraar, opgevolgd door Aad Siera. De vertrekkenden zijn geen van allen langer dan enkele jaren bij ons werkzaam geweest - de waardering voor hun vakmanschap is er niet minder om. Nieuw traden toe de pianist Steven Vosatka, de secretaresse Yvonne van Popta en de technicus Rob van Moll. Bij de kleedsters werd Josien de Hoo de opvolgster van Annemieke Diderich, die toetrad tot onze produktiestaf.

In de werkbelasting van onze staf doet zich de naderende ingebruikneming van het Muziektheater ondubbelzinnig voelen.

Als gastleraren waren in 1984 bij ons voor kortere of langere tijd werkzaam:

- de Russische Irina Jakobson
- de Engelsman Gary Sherwood
- onze vroegere balletmeesters Iwan Kramar en Robert Fisher
- de Nederlander Job Sanders.

Het volledige tableau luidde op 31 december 1984 (de nieuwe ingetreden onderstippeld):

Dansers

- solisten:

Alexandra Radius - Karin Schnabel - Jeanette Vondersaar
Fred Berlips - Han Ebbelaar - Clint Farha - Henny Jurriëns - Francis Sinceretti

- half-solisten:

Rachel Beaujean - Amanda Beck - Coleen Davis - Caroline Iura -
Jane Lord - Valerie Valentine - Joanne Zimmerman
Lindsay Fischer - Alan Land - Barry Watt

- groep (grand sujets, corypheeën, corps de ballet):

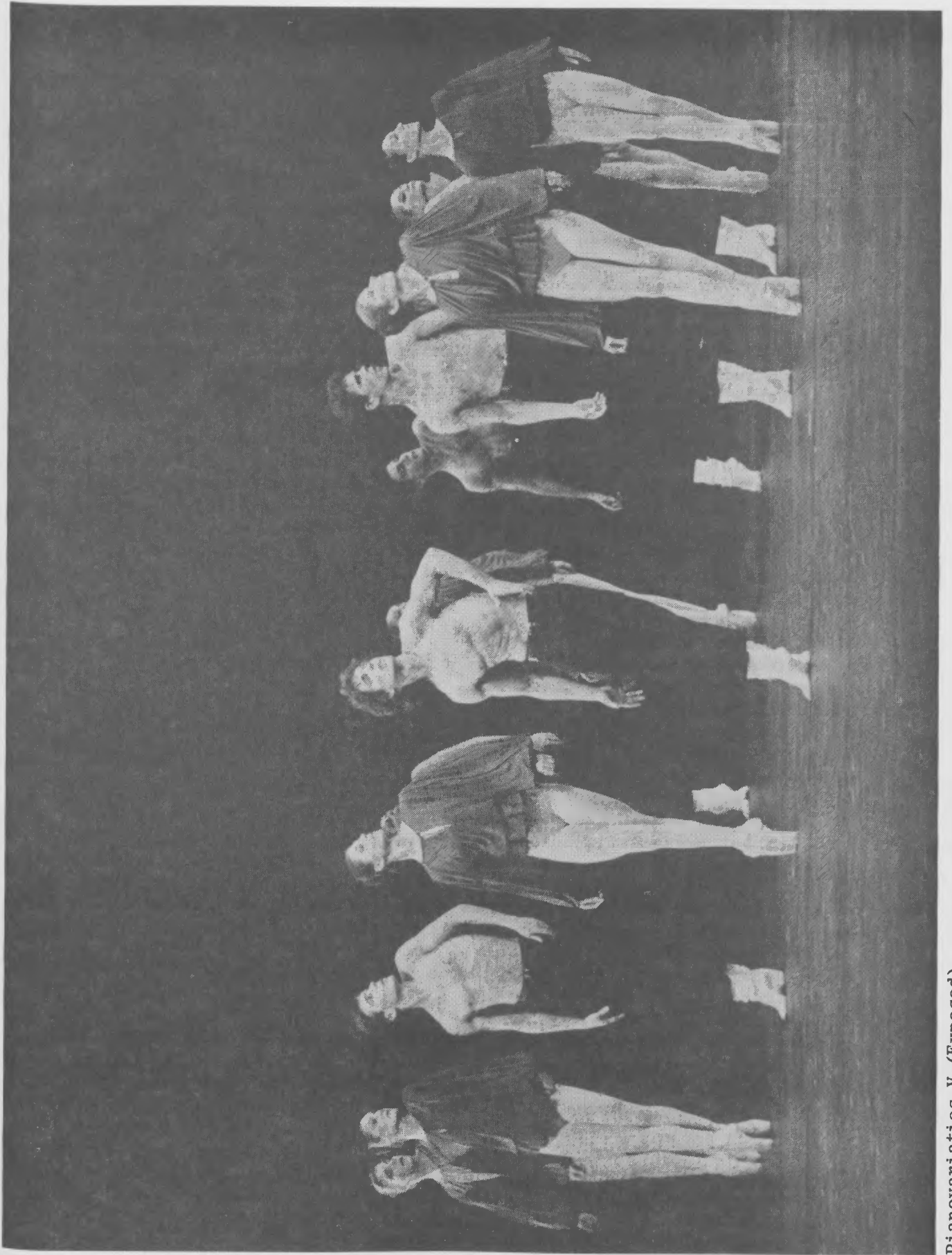
Suzanne Arbabzadeh - Joy Bain - Katalene Borsboom - Annemarie Cabri -
Nathalie Caris - Valerie Clark - Josiane Geys - Caroline Gruber -
Leigh Hercher - Véronique Kruijswijk - Renée Kuypers - Barbara Leach -
Cathy Nussbaumer - Petra van de Pas - Claire Philippart - Susan Pond -
Esther Protzman - Myriame Schoenmaeckers - Julie Stanzak - Vicki Summers -
Kerrie Szuch - Tiina Väre - Louise Vine
Donald Acevedo - Bruno Barat - Sjoerd van den Berg - Leo Besseling -
Ted Brandsen - Wim Broeckx - John Brown - Giuseppe Canale - Daniel
Derderian - Charles Flanagan - Raimondo Fornoni - Uko Gorter - Hein
Hazenbergh - Jan Linkens - Reinbert Martijn - Simon de Mowbray -
Pedro Romeiras - Peter Schetters - Margus Spekkers - John Wisman -
Rob van Woerkom

- leerlingen (adspiranten en élèves):

Isabel van Boetzelaer - Jeannette den Blijker - Belle Bonarius - Karla
Box - Mirjam Braam - Sandra Klijn - Anja Leeftang - Simonetta Lysy -
Maartje Prince - Silvia Petranca - Monique Rempt - Jeanette Sisk
Hans van der Heijden - Martin Meng - Maarten van de Pas - Gerrit
Peiffer - Stephen White

Niet-dansers

artistieke leiding	Rudi van Dantzig
zakelijke leiding	Mr. Anton Gerritsen
choreograaf/regisseur	Hans van Manen
choreograaf/ontwerper	Toer van Schayk
hoofd artistieke afdeling	Reuven Voremberg
muzikaal leider/dirigent	Adam Gatehouse
hoofd financiële zaken	Mr Hans van Alphen
hoofd technische organisatie	Dhian Siang Lie
hoofd planning en publiciteit	Dick Hendriks
balletmeesters	Sonja Marchioli
	Maria Aradi
voorstellingsleider	Hans Dowit
ass. produktieleider/2e voorstellingsleider	Annemieke Diderich
assistent artistieke staf	Boudewijn Pleines
videomaster	Henk van Dijk
choreologiste	Merrilee Macourt
pers en publiciteit	Kasper van Noppen
	Minou Bijl
	Inge Denekamp-van den Berg
directiesekretaresse/leiding sekretariaat	Anna-Marie Gelderman
sekretareses	Judith Pommerel
	Yvonne van Popta
	Emmie Kalshoven-Wesseling
pianisten	Paul Patton
	Tilly Langedijk
	Eric van Nooyen
	Robert Greuter
	Steven Vosatka
chef technische afdeling	Jan Hofstra
technische afdeling	Jean-Pierre Custers
	Jos Janssen
	Gerrie Kalkwarf
	Henk Koegler
	Rob van Moll
	Nick Snaas
	Rein van der Woude
chef kostuumafdeling	Joop Stokvis
kostuumafdeling	Inge Barneveld-Binkhuysen
	Ina van Bruinswaard
	Juliëtte de Haan
	Josien de Hoo
	Marie-José Prevoo
	Herma Stal-Boere
	Monique van der Velde
boekhouding	Cor Degeling
	Irma Donker
	Rietje Koning-de Leth
	Aad Siera
bedrijfsarts	Toine Schermer
masseur	Fred van Beek
sociaal begeleidster	Til Mallee
personeelsfunktionaris	Willy Campman
bediening volgspots	Piet de Bakker
	Helen Henny
	Patricia Henny-Wallner
	Yvonne Koelman
	Joep Merkx

Pianovariaties V (Exposed)

4. ONDERNEMINGSRAAD

Bij de aanvang van het kalenderjaar was de Ondernemingsraad - zulks op basis van de per 16 september 1983 gehouden verkiezingen - als volgt samengesteld:

- de dansers: Myriame Schoenmaeckers (voorzitter)
 - Ted Brandsen
 - Reinbert Martijn
 - Louise Vine
- en voorts : Cor Degeling (boekhouder - secretaris OR)
 - Jos Janssen
 - Rein van der Woude (beiden lid van de technische afdeling)

In de loop van de maand maart bedankte Reinbert Martijn (die ook reeds in de voorafgaande zittingsperiode lid van de OR was geweest) voor het lidmaatschap. Hij werd, bij enkele kandidaatstelling, opgevolgd door zijn collega-danser Col Prevoo. Deze beëindigde echter kort nadien zijn arbeidscontract, zodat hij derhalve ook als Ondernemingsraadslid zich moest terugtrekken. Voor diens opvolging werd als enige kandidaat gesteld: Lindsay Fischer (eveneens danser).

De Ondernemingsraad vergaderde - in eigen kring - in beginsel 1 x per week, terwijl gemiddeld 1 x per 4 weken Overlegvergaderingen met de leiding plaats vonden. Voorts vergaderde de OR enkele malen met hun collega-OR van de Nederlandse Operastichting, 3 x met het Stichtingsbestuur (c.q. delegaties daaruit) en op 4 december, voor de eerste maal, tezamen met de OR van de Nederlandse Operastichting met de Directieraad van het Muziektheater.

Binnen de Raad fungeerden de volgende commissies:

- Reglementscommissie
- Vrije Dagen-commissie
- Pensioenfondscommissie
- Omscholings-afvloeiingscommissie
- CAO-commissie

De Raad maakte voorts gebruik van zijn wettelijk recht om zich te doen scholen - gebruik werd daarbij gemaakt van de diensten van het Kritisch Gesprekscentrum.

De Raad besteedde veel van zijn aandacht aan de voorbereidingen voor het Muziektheater. In de eerste maanden richtte zulks zich vooral op de inhoud van het organisatie-advies van Horinga en de Koning, waarbij de OR ook rechtstreeks door deze adviseurs werd geconsulteerd. Op een zevental punten adviseerde de OR desgevraagd het Stichtingsbestuur: 6 x positief en op 1 punt met opschorting van zijn uiteindelijk standpunt.

In het OR-werk ten behoeve van de Muziektheaterbespeeling verlangden verder veel aandacht:

- voorbereiding technische organisatie
- pensioensituatie
- financiën,

en als één van de meest centrale punten:

- tot stand brengen van een Sociaal Statuut.

Op dit laatste punt trad de OR als initiatiefnemer op jegens bestuur en leiding; het resultaat daarvan verdient nadrukkelijk lof.

Belangrijke onderwerpen waren voorts voor de Raad:

- vrije dagen, annex CAO voor de Dans (voor de stappen, die de OR op dat punt jegens het Stichtingsbestuur nam: zie hoofdstuk 12 van dit verslag),
- toekomst artistieke leiding (afzonderlijk gesprekspunt met het Stichtingsbestuur),
- functioneren Ondernemingsraad zelf (idem),
- balletmeestersstaf.

Evenals in vorige jaren behoorden tot de discussiestof voorts:

- toepassing nieuwe danserssalarisschalen,
- televisie-honoreringen,
- tournee-zaken,
- repertoire- en repetitiezaken,
- kantine-beleid,
- leerlingenplan (afzonderlijk gesprekspunt met artistieke staf).

Daarnaast kwamen in de Overlegvergaderingen aan de orde:

- publiciteitsbeleid,
- jubileumvieringen,
- vrij- en reductiekaarten,
- vredesdemonstratie tijdens een voorstelling,
- samenwerking met de Theaterschool/Nelroos Akademie.

Over dit laatste punt adviseerde de OR officieel aan bestuur en leiding, hetgeen eveneens gold voor:

- herbenoeming voorzitter Stichtingsbestuur.

In 1984 bracht de OR geen eigen verslag uit.

5. REPERTOIRE

De repertoire-samenstelling geschiedde opnieuw - en nog konsekventer - met het oog gericht op enkele uitgangspunten voor ons Muziektheater-repertoirebeleid vanaf 1986-1987. In ons vorig verslag noemden wij als zodanig onder meer: thema-programma's, seriebespelingen, ontwikkeling nieuw solistentalent, niet-traditionele ensceneringen (m.n. in Theater Carré). Anders dan in de beide voorafgaande jaren kon ditmaal ook weer een duidelijke plaats ingeruimd worden voor choreografen van onze jongere generatie.

Groots van opzet - en overweldigend kwa publieke belangstelling - was een bijna 3-weekse voorstellingenserie van een nieuwe en-rond-instudering van Rudi van Dantzigs Romeo en Julia in de piste van Theater Carré.

Met 4 nieuwe werken van externe choreografen kreeg dat repertoire-deel dit keer ruimere aandacht dan in voorafgaande jaren het geval geweest was. De premières waren:

- woensdag 18 januari 1984
Stadsschouwburg, Amsterdam	<u>PIANOVARIATIES V (Exposed)</u>
choreografie: Hans van Manen
dekor en kostuums:
Jean-Paul Vroom
muziek: Claude Debussy
- dinsdag 28 februari 1984
Stadsschouwburg, Amsterdam	<u>RODIN</u>
choreografie: Leonid Jakobson
instudering: Irina Jakobson
lichtontwerp en kostuums:
Nikolaj Jakobson
muziek: Claude Debussy, Alban Berg
- donderdag 10 mei 1984
Het Circustheater, Scheveningen	<u>SLOW, HEAVY AND BLUE</u>
choreografie: Carolyn Carlson
instudering: Ulysses Dove
lichtontwerp: Peter Vos
muziek: René Aubry
- zaterdag 2 juni 1984
Stadsschouwburg, Amsterdam	<u>BITS AND PIECES</u>
choreografie: Hans van Manen
dekor en kostuums: Keso Dekker
muziek: David Byrne, Brian Eno
en Felix Mendelssohn-Bärtholdy
- zaterdag 2 juni 1984
Stadsschouwburg, Amsterdam	<u>RIJMLOOS</u>
choreografie, kostuums en dekor:
Toer van Schayk
muziek: Detlev Müller-Siemens
- woensdag 21 november 1984
Stadsschouwburg, Utrecht	<u>SAY IT AGAIN. LOUDER</u>
choreografie: John Wisman
dekor, kostuums en toneelbeeld:
Henk Schut
lichtontwerp: Jos Janssen
muziek: Luciano Berio
- woensdag 21 november 1984
Stadsschouwburg, Utrecht	<u>A BAD INFLUENCE</u>
choreografie, dekors en kostuums:
Clint Farha
muziek: Frank Zappa, David Bowie,
Sergei Prokofiev, Clint Farha
en Laura Branagan

- woensdag 21 november 1984
Stadsschouwburg, Utrecht
- woensdag 21 november 1984
Stadsschouwburg, Utrecht
- dinsdag 11 december 1984
Het Circustheater, Scheveningen
- dinsdag 11 december 1984
Het Circustheater, Scheveningen

HAYDN-SYMFONIE

choreografie: Jan Linkens
kostuums: Joop Stokvis
lichtontwerp: Henk van der Geest
muziek: Joseph Haydn

THIS WAY AND THAT

choreografie: Leo Besseling
kostuums en toneelbeeld: Ronald Kolk
lichtontwerp: Henk van der Geest
muziek: David Sylvian

MONUMENTUM PRO GESUALDO

choreografie: George Balanchine
instudering: Susan Hendl
muziek: Igor Stravinsky

MOVEMENTS FOR PIANO AND ORCHESTRA

choreografie: George Balanchine
instudering: Susan Hendl
muziek: Igor Stravinsky

De reprises waren:

- dinsdag 28 februari 1984
Stadsschouwburg, Amsterdam
- dinsdag 28 februari 1984
Stadsschouwburg, Amsterdam
- donderdag 10 mei 1984
Het Circustheater, Scheveningen
- maandag 10 juni 1984
The Coliseum, Londen
- donderdag 11 oktober 1984
Theater Carré, Amsterdam
- woensdag 7 november 1984
Stadsschouwburg, Amsterdam
- woensdag 7 november 1984
Stadsschouwburg, Amsterdam

DE GROENE TAFEL

choreografie: Kurt Jooss
instudering: Anna Markard-Jooss
toneelbeeld en lichtontwerp:
Hermann Markard
muziek: Frits Cohen

GROSSE FUGE

choreografie: Hans van Manen
kostuums en decor: Jean-Paul Vroom
lichtontwerp: Joop Caboort
muziek: Ludwig van Beethoven

AGON

choreografie: George Balanchine
muziek: Igor Stravinsky

SITUATION

choreografie: Hans van Manen
decor en kostuums: Jean-Paul Vroom
muziek: geluidscollage

ROMEO EN JULIA

choreografie: Rudi van Dantzig
dekors en kostuums: Toer van Schayk
lichtontwerp: Jan Hofstra
muziek: Sergei Prokofiev

GESANG DER JUENGLINGE (Het lied van de kleine jongens)

choreografie: Rudi van Dantzig
decor: Toer van Schayk
kostuums: Joop Stokvis
muziek: Karl-Heinz Stockhausen, Frédéric Chopin

VOOR, TIJDENS EN NA HET FEEST

choreografie, kostuums en decor:
Toer van Schayk
muziek: Gilius van Bergeijk

- dinsdag 11 december 1984
Het Circustheater, Scheveningen

COLLECTIVE SYMPHONY

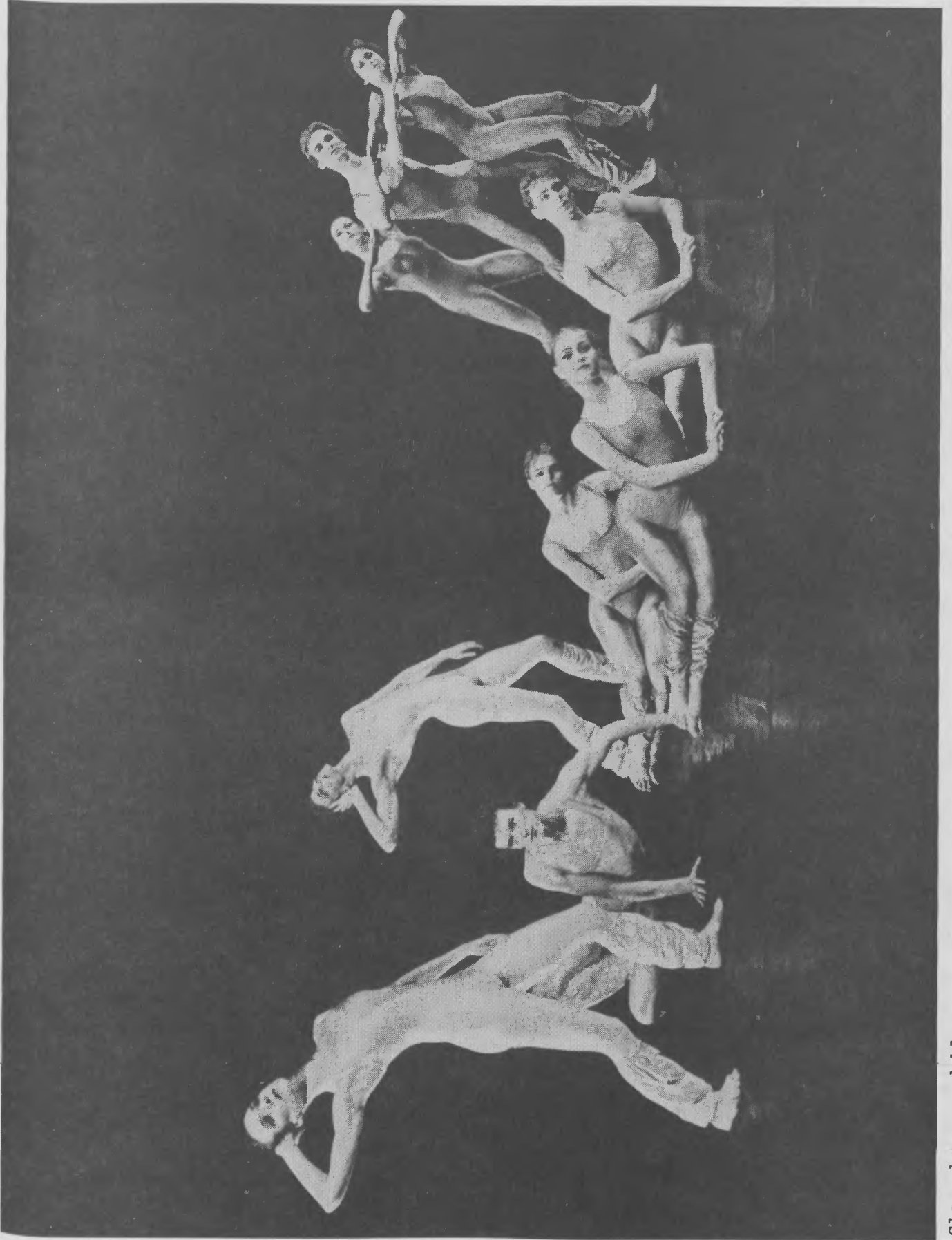
choreografie: Rudi van Dantzig,
Hans van Manen en Toer van Schayk
lichtontwerp: Howard Eldridge
muziek: Igor Stravinsky

Van de balletten uit 1983 werden voorts op het repertoire gehouden:
Adagio Hammerklavier - Confectiepassen - Dodeneiland - The four
temperaments - Giselle - Ik hou gewoon m'n adem in - In and out - De lof
der zotheid - Momentum - Niemandsland - Pianovariaties II (Sarcasmen) -
Pianovariaties III (Trois Gnessiennes) - Pianovariaties IV (Pose) -
Portrait - The Sleeping Beauty - 5 Tango's

Van de hierboven vermelde balletten (premières-reprises-doorlopend reper-
toire) werden de volgende aantallen voorstellingen gegeven.

Agon	27
Pianovariaties IV (Pose)	27
Pianovariaties V (Exposed)	27
Slow, heavy and blue	20
The Sleeping Beauty	17
Romeo en Julia	17
In and out	17
Monumentum pro Gesualdo	15
Movements for piano and orchestra	15
Collective symphony	15
Giselle	14
Rodin	14
De groene tafel	14
Grosse Fuge	14
Pianovariaties II (Sarcasmen)	14
Pianovariaties III (Trois Gnessiennes)	14
Niemandsland	13
The four temperaments	13
Dodeneiland	12
5 Tango's	9
Haydn symfonie	8
This way and that	8
Say it again. Louder	8
A bad influence	8
Ik hou gewoon m'n adem in	8
Confectiepassen	8
Momentum	8
Portrait	7
Gesang der Jünglinge	7
Vóór, tijdens en na het feest	7
Bits and pieces	6
Rijmloos	6
Adagio Hammerklavier	6
De lof der zotheid	6
Situation	4

In totaal 35 balletten, 1 meer dan het reeds zeer hoge getal van 34 in
1983, en ondanks het feit dat hierin 3 avondvullende balletten zijn be-
grepen. Het spelen in compacte series werkte in een jaar als 1984, met
11 programma's - zonder reprises van eenmaal gepresenteerde balletten
binnen hetzelfde seizoen - repertoire-verbredend.

Slow, heavy and blue

...and

... ..

6. VOORSTELLINGEN BINNENLAND

Het aantal binnenlandse voorstellingen beliep niet minder dan 131, tegen het op zichzelf reeds zeer hoge getal van 126 in 1983. Dat laatste cijfer was overigens al geflatteerd door toegevoegde series van klein gemonteerde programma's. Bij de vergelijking van de aantallen 131 tegen 126 dienen bovendien nog de buitenland-aantallen (16 tegen 6) in aanmerking te worden genomen, waardoor de voorstellings-productiviteit in het verslagjaar een kwantitatieve rekordhoogte bereikte.

Dit sterk verhoogde voorstellingsaantallen-aanbod vond bovendien plaats tegen een bezoekersaantal, dat ruim 6% boven het 1983-nivo lag.

De verklaringen hiervoor zijn nagenoeg geheel te vinden in het - sinds een aantal jaren geleidelijk steeds verder tot uitvoering gebrachte - en in 1984 absoluut uitgevoerde systeem van blokprogramma's, die in de vestigingsplaats Amsterdam bovendien in serie worden gespeeld. In de ruim zes slotmaanden van het seizoen 1983/84 en de drie aanvangsmaanden van het seizoen 1984/85 werden door ons gezelschap respectievelijk 7 en 4 = totaal 11 van deze programma's gepresenteerd. Een getal, dat in het Muziektheater straks drastisch lager (op 7 à 8) zal komen te liggen: deels als gevolg van door onszelf gekozen, deels door externe oorzaken. Wij gaan daarop in dit hoofdstuk nader in.

Allereerst komen wij echter de in ons vorig verslag reeds gedane toezegging na, om de voor- en nadelen van dit blokprogramma-seriebespelingssysteem nader toe te lichten. Daarbij dient wel in het oog gehouden te worden dat van de bovenvermelde 11 blokprogramma's er 3 uitsluitend in Amsterdam werden uitgevoerd (1 in Centrum Bellevue - 1 in Theater Carré - 1 in de Stadsschouwburg) en er 8 ook elders in het land werden gepresenteerd.

Kenmerken van blokprogramma's/seriebespelingen zijn:

- onveranderde samenstelling van eenzelfde programma voor een bepaalde speelperiode, in de regel variërend van 2 tot circa 3½ week,
- zo aaneengesloten mogelijke opeenvolging van m.n. de Amsterdamse speeldata, waarin in beginsel alleen de wekelijkse vrije dag voor de dansers en de beschikbaarheidscapaciteit van het Nederlands Balletorkest als onderbrekende factoren kunnen gelden,
- bij voorkeur: een evenwichtige verhouding daarin tussen bijvoorbeeld 1 première en 2 reprises per programma,
- bij voorkeur: een uit artistiek oogpunt, en kwa herkenbaarheid voor het publiek, zo duidelijk mogelijk programma-thema.

Voordelen van zulk een programmeringssysteem zijn te vinden op:

- artistiek,
- financieel en
- technisch gebied,
- in efficiëntere orkestbenutting,
- en in de publieksbenadering.

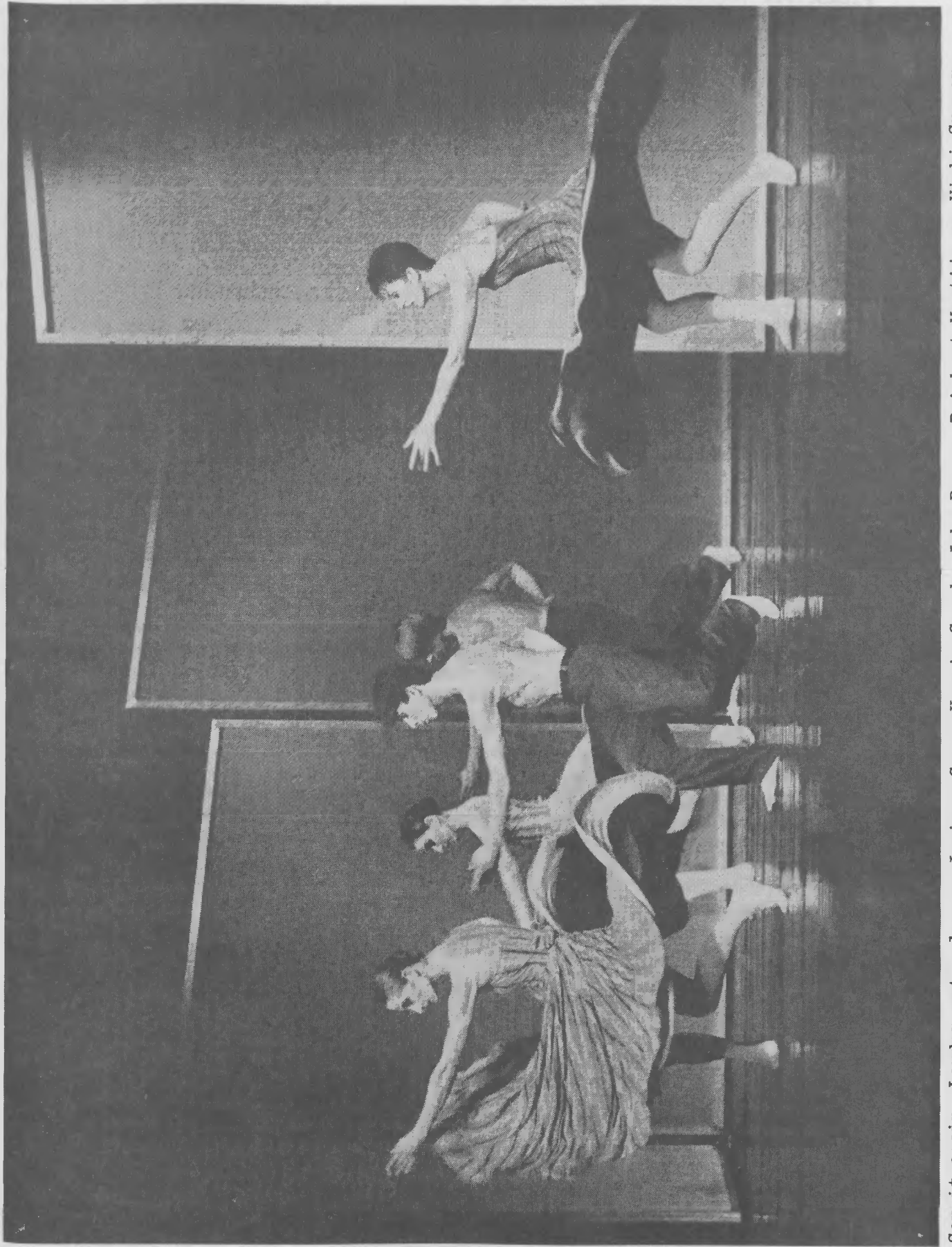
Nadelen zijn gelegen in:

- andere artistieke overwegingen,
- en soms: gemis aan flexibiliteit,
- het moeilijker bereiken van overeenstemming in de planning van de speelplannen collega-gezelschappen, die vaste bespeler van hetzelfde theater zijn.

Als artistieke voordelen gelden:

- efficiëntere benutting van de repetitietijd.

Enerzijds resulteert de gekomprimeerde voorstellingsperiode in de regel ook in langer aaneengesloten voorstellingsloze, en dus intensiever voor repetities te benutten periodes van niet zelden 1 à 2 weken. Anderzijds wordt de repetitiebesparing vooral gevonden in de voorstellingsperiode zelf: deze voorstellingen vervullen dan immers zelf de functie van het "op peil houden" van het repertoire. Ophaalrepetities zijn nauwelijks nodig. -een vergelijkbare efficiency-winst in de repetities voor het orkest.

Say it again. Louder met v.l.n.r. Josiane Geys, Kerrie Szuch, John Brown, Reinbert Martijn en Vicki Summers

Financiële voordelen liggen vooral in:

- per voorstelling lagere publiciteitslasten: de serie kan o.a. geconcentreerder geadverteerd worden - er drukken gemiddeld lagere affiche-rings- en advertentielasten op elke voorstelling afzonderlijk,
- geringere transportkosten: het decor "kan blijven staan".

Deze laatste faktor is uiteraard ook van technische aard, waaraan toe te voegen valt:

- besparing in de personeelsbelasting, waar immers opbouw en afbreken van de voorstelling sterk gereduceerd wordt.

Voor de benutting van het Nederlands Balletorkest, waarvan wij de beschikbaarheid in gemiddeld vierweekeperioden delen met het Nederlands Dans Theater, resulteert seriebespeling in een snel afsluiten van de Amsterdamse openingsseries:

- als gevolg daarvan is de beschikbaarheid van het orkest voor buitenlandse voorstellingen een ruimere, dan wanneer de afsluiting van de Amsterdamse voorstellingenserie door zijn spreiding later in de vierweeke periode zou vallen.

Al deze factoren zijn, en waren, bij ons besluit om tot seriebespeling over te gaan tevoren goed te voorzien. Zeer welkom, en zeker niet in die mate op zulk een positief effect in onze prognoses betrokken, is de publieksreactie hierop geweest. Voor wat betreft de abonnementenplanning is de overzichtelijkheid en indeelbaarheidswinst evident; wat de losse kaartenverkoop betreft, heeft het publiek echter verrassend gereageerd. Het besef n.l. dat de aangekondigde voorstellingenserie slechts een korte aaneengesloten loopduur heeft - en dat de desbetreffende balletten in het seizoen in kwestie niet op het repertoire zullen terugkomen - heeft blijkbaar tot veel snellere besluitvorming bij de losse kaartenaankoop van het geïnteresseerde publiek geleid. Kennelijk heeft bij velen snel het besef post gevat dat uitstel van de aankoopbeslissing vlug tot afstel zal kunnen leiden. Gekonfronteerd met een vergelijkbaar gedrag van medelosse-kaartenkopers treedt dan bovendien een cumulatief effect op: niemand wil in de achterhoede terechtkomen, die achter het Uitverkocht-net vist.

Er zijn echter wat nadelen aan verbonden.

- Artistiek bestaat het bezwaar dat de gekomprimeerde intensieve repetitieperiode minder gelegenheid tot het verkrijgen van "diepte" aan het betrokken werk biedt. Dansers, m.n. in de solistische rollen krijgen minder tijd om in hun rollen te groeien, door tijdens periodes (liggend tussen uiteenlopende voorstellingstijdstippen) verder hun rollen uit te werken. Ook bestaat vaak minder gelegenheid tot het ontwikkelen van derde en volgende "casts" (tweede bezettingen voor in principe alle rollen worden te onzent in de normale repetitieperiode reeds mee ingestudeerd). Op dansers, balletmeester en choreografen oefent het systeem een bepaalde tijdsdruk uit - die weliswaar ook positieve - doch, zeker ook nadelige kanten kan hebben.
- Aan flexibiliteit wordt ingeboet, wanneer door welke overmachtsoorzaak ook, te elfder ure programma-omzettingen nodig zijn. De planning is dan immers zo strak geworden, dat beschikbaar ander repertoire slechts met onevenredig zware extra inspanningen als substituut kan worden ingezet.

Een groot bezwaar in de praktijk - die ons in de Muziektheatervoorbereiding voor duidelijke problemen plaatst - is echter gelegen in het moeilijk in elkaar schuiven van de speelplannen van collega-gezelschappen in hetzelfde theater, in ons geval: dat van de Nederlandse Operastichting. Dat gezelschap immers wordt - anders dan het onze - gekonfronteerd met de fysieke beperking, die het vermijden van stem-overbelasting van zangers scheidt. Voor het overgrote deel van het opera-repertoire kan een volgende voorstelling eerst 2 dagen (na een matinee soms: 1½ dag) na de voorafgaande voorstelling plaats vinden. Dientengevolge richt het opera-belang zich op een bepaalde mate van 'uitrekken' van de serie, wat tegenstrijdig

is aan onze voorkeur tot comprimering. Beschikt een operagezelschap - wat zich bij een ensemble-gezelschap veel eerder voordoet dan bij een zg. stagione-gezelschap als de Nederlandse Operastichting - over een ruim dooreenspeelbaar repertoire, dan laat die tegenstrijdigheid zich oplossen: de opera kan dan ander repertoire op de tussenliggende dagen presenteren. Op die wijze kunnen dan ook opera-voorstellingsblokken gepresenteerd worden, die ruimte elders in het speelplan bieden voor balletvoorstellingsblokken. Dit verschil in uitgangspunt bestond uiteraard ook reeds bij de plannings in de Stadsschouwburg. Daar is op dit moment echter alleen sprake van voorstellingen en generalerepetities van de Opera, terwijl de op het toneel plaatsvindende regiërepetities, voorgenerales etc. nagenoeg alle in het Scheveningense Circus-theater plaats vinden. Het onderbrengen van de volledige voorbereidingscyclus van elke operaproductie in het Muziektheater compliceert de belangen-collisie straks echter sterk. Ook het ingenieuze kwadrantsysteem voor hoofd-toneel, zijtoneel, montagetoneel en achtertoneel biedt daarvoor slechts beperkt soulaas: een belangrijk deel van de produktievoorbereiding vergt immers de simultane benutting van toneeloppervlakte, decor, belichting en orkestbak. Dat faciliteitentotaal biedt in het Muziektheater alleen het hoofd-toneel.

Wij hebben het bovenstaande wat uitvoeriger weergegeven, omdat deze factoren van beslissende betekenis zijn voor een zo evenwichtig mogelijke belangenafweging van alle bij het Muziektheaterspeelplan betrokkenen. De door adviseurs Horinga en de Koning voorgestane gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de totaalplanning van Muziektheater-Opera-Ballet is daarbij een onmisbaar uitgangspunt.

Wij komen thans tot de aantallenverantwoording voor voorstellingen en bezoekers in het jaar 1984. Opnieuw dient daarbij bedacht te worden dat de precieze aantallen per stad van jaar tot jaar verschuivingen kunnen vertonen, als gevolg van het niet elkander geheel dekken van seizoen- en kalenderjaar-indelingen.

De voorstellingen werden gegeven in (tussen haakjes - cijfers voor 1983):

Amsterdam	91 (69)	Nijmegen	2 (3)
Utrecht	8 (3)	Apeldoorn	2 (-)
Den Haag/Scheveningen	7 (12)	's Hertogenbosch	1 (1)
Rotterdam	5 (12)	Groningen	1 (2)
Eindhoven	4 (3)	Venlo	1 (-)
Leeuwarden	3 (3)	Overige plaatsen	- (13)
Arnhem	3 (3)		
Heerlen	3 (2)		

Totaal voorstellingenaantal: 131 (126)

Bezoekersaantallen

Deze luiden als volgt:

- Amsterdam	- 91 voorstellingen (69) - 64.912 bezoekers (49.692) gemiddeld 714 (720)
- Den Haag/ Scheveningen	- 7 voorstellingen (12) - 5.455 bezoekers (4.992) gemiddeld 779 (416)
- Rotterdam	- 5 voorstellingen (12) - 2.511 bezoekers (7.199) gemiddeld 502 (600)
- Utrecht	- 8 voorstellingen (3) - 4.493 bezoekers (2.560) gemiddeld 562 (715)
- Overige plaatsen	- 20 voorstellingen (30) - 12.681 bezoekers (16.753) gemiddeld 634 (558)

Totaal Nederland 131 voorstellingen (126) - 90.264 bezoekers (80.624)
- gemiddeld 689 (640)

De totaalstelling met een accres van bijna 12% - maar ook die voor het gemiddelde, ad ruim 7% - leverde derhalve een aantrekkelijk beeld op. In onderdelen valt evenwel het een en ander op het bovenstaande toe te lichten.

Dat betreft allereerst het feit dat in 1983 belangrijk meer voorstellingen in kleinere theaters werden gegeven: zowel het spreidingscijfer (overige plaatsen) als het voorstellingsgemiddelde werden daardoor in opwaartse, respectievelijk in neerwaartse richting beïnvloed.

Per stad bezien, werd in Amsterdam een stabiel beeld bereikt - de verhouding van het aantal kleine zaalvoorstellingen tegenover zeer grote (Carré) werkte lichtelijk flatterend ten gunste van 1984. Het nagenoeg stabiele cijfer voor het voorstellingsgemiddelde:

- is, bij het 30% hogere voorstellingsaantal uiteraard zeer bemoedigend met het perspectief op de Muziektheaterbespeeling,
- werd bereikt middels zeer goede bezoekresultaten in de najaarsmaanden (alleen al 20.000 bij de Romeo en Julia-serie) en wat tegenvallende cijfers in de maanden mei en juni.

De verdeling van de voorstellingsaantallen luidde per theater:

- Stadsschouwburg : 66
- Theater Carré : 17
- Centrum Bellevue: 8

In Den Haag steeg het gemiddelde weliswaar beduidend - in 1983 werd het cijfer echter beïnvloed door een serie in het zoveel kleinere HOT-theater. Een gemiddeld bezoekcijfer, zoals thans in 1984, van nog geen 800 in het Circustheater blijft beneden onze doelstelling. Ook voor Rotterdam was het cijfer weinig bevredigend: in die stad beïnvloedde echter de sloop van de oude Rotterdamse Schouwburg en het niet beschikbaar zijn van een adequate akkommodatie voor ons repertoire het cijfer. Het najaar van 1984 leverde al geen bijdrage meer aan onze Rotterdamse totalen - een situatie die circa 2 jaar zal voortduren. In ons volgend verslag gaan wij in op de maatregelen die wij, in samenwerking met de Rotterdamse instanties, treffen om de continuïteit in het Rotterdamse balletbezoek niet te zeer geschaad te laten worden.

In Utrecht werd eveneens een daling gekonstateerd (zij het dat deze cijfers steeds sterk beïnvloed worden door de seizoen-kalenderjaar-friktie). Opvoering van ons seizoensgemiddelde in Utrecht van 4 naar 6 voorstellingen heeft ons, globaal gesproken, doen belanden van uitverkochte in (op zichzelf nog zeer) goed bezette zalen.

Van bevredigende stijging was ook sprake in de overige steden, zij het dat ook dat cijfer geflatteerd is wegens de kleine-zaal-presentaties van 2 programma's in 1983. Zeer verheugend was het gereedkomen van vernieuwde theaterakkommodaties in Groningen en Venlo - waarvan met name in de eerste stad na lange tijd weer de aansluiting kon worden gevonden bij een lange traditie uit het verleden van enthousiast en kwantitatief hoog balletbezoek. Wij spreken gaarne op deze plaats ons respect uit aan het adres van meerdere Schouwburgdirecties in den lande, die met visie de noodzakelijke moderniseringseisen voor hun theaters bij hun gemeentebesturen tot uitvoeringsbesluiten weten te brengen. De toekomst zal moeten leren in welke mate wij voor die theaters speelcapaciteit beschikbaar zullen hebben.

A bad influence met in het midden Toer van Schayk

7. VOORSTELLINGEN BUITENLAND

De in ons vorig verslag vermelde factoren, die voor buitenlandse tournee-mogelijkheden onze handelingsvrijheid beperken, bleven onverminderd van kracht, te weten:

- bescheiden budgetten bij de meeste van onze buitenlandse kontrakts-partners c.q. kandidaten daarvoor,
- minder flexibiliteit biedende vroegere speelplanplanningen.

Niettemin slaagden wij er in om in de maanden juni-juli een tweetal tournees te boeken, die uiteenlopende, doch in beide gevallen aantrekkelijk presentatiemogelijkheden boden. Dit betrof Londen en Israël, in elk van de twee gevallen met een volledig Hans van Manen-repertoire. In Londen traden wij voor het eerst na 6 jaar - en evenals in 1978: in het Coliseum-theatre - op. Naar Israël was ook in 1982 een tournee van een, kwa lengte, met de onderhavige vergelijkbare gegaan. De Londense voorstellingen werden voor eigen rekening gegeven, met een gewaardeerd subsidie van de Centrale Afdeling Internationale Betrekkingen van het Ministerie van WVC - alsmede van een tweetal sponsorbedrijven.

In Israël trad ons collega-gezelschap Bat Dor Dance Company als tourneeorganisator op. De Israëlische tournee leverde ons een bescheiden positief netto-resultaat op, voor Londen was de verhouding uitgaven-inkomsten een teleurstellende. Het feit dat in Londen veruit de gunstigste kritieken alleen in de zondagspers, na afloop van de tournee, verschenen, kon uiteraard niet meer een bezoeksstimulerend effect hebben.

Aan de voorpubliciteit was door onze eigen publiciteitstaf, in nauwe en gewaardeerde samenwerking met een Engelse adviseur, grote zorg besteed. Zulks betrof niet alleen de voorafgaande konfrontatie van Engelse critici in Amsterdam met het tourneerepertoire, maar evenzeer de meer commerciële publiciteit: het Londense stadsbeeld bood met zijn ruime affichering een duidelijke versterking van onze acte de présence. Met de ruim 1.000 bezoekers per voorstelling, en in meerderheid positieve pers, en de enthousiaste reacties van het publiek, waaronder velen uit de vakwereld, achten wij ook achteraf het genomen tourneebesluit beslist gerechtvaardigd. Het sinds 1983 voor ons geldende systeem van budgetfinanciering impliceert dat het nadelig tourneeresultaat ten volle in bezuinigingen elders in onze exploitatie achteraf moest worden inverdiend.

In Israël traden wij op in akkommodaties van 2 à 3.000 bezoekers tot in de openlucht aan het Meer van Galilea. Het aldaar overal in zeer grote getale opkomend publiek bleek de Hans van Manen-balletten enthousiast te begroeten.

De technische omstandigheden voor meerdere van de Israëlische voorstellingen waren bescheiden. Dankzij een goede voorbereiding vooraf kon zulks voor een belangrijk deel redelijk het hoofd worden geboden.

8. MEDEWERKINGEN, BIJZONDERE VOORSTELLINGEN

Een aantal van de gegeven voorstellingen had een bijzonder karakter; ook verleende het gezelschap een aantal medewerkingen, die niet in de voorafgaande voorstellingentellingen zijn opgenomen. Een en ander betrof:

- zaterdag 5 mei 1984
 - Den Haag, Koninklijke Schouwburg medewerking aan de Haagse Uitmarkt, met drie korte repertoire-fragmenten
- zaterdag 19 mei 1984
 - Eerste balletvoorstelling met orkestbegeleiding in de geheel gerevoveerde Stadsschouwburg te Groningen.
- 2,3,4,6,8,10 juni 1984
 - 6 voorstellingen in het kader van het Holland Festival (Amsterdam-Rotterdam- Utrecht- Scheveningen).
- donderdag 7 juni 1984
 - Stadsschouwburg, Groningen. Uitreiking aan Clint Farha van de Jaar-Dansprijs van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties.
- maandag 11 juni 1984
 - Medewerking met 'Slow, heavy and blue' aan het eigen solo-optreden van Carolyn Carlson in de Amsterdamse Stadsschouwburg.
- 1 t/m 8 juli 1984
 - 8 Balletfestivalvoorstellingen van The Sleeping Beauty in de Amsterdamse Stadsschouwburg
- woensdag 11 juli 1984
 - Tel Aviv, Tel Aviv-museum Demonstratie ter inleiding van de Israëliëse tournee, met medewerking van Reuven Voremberg, Hans van Manen, Rudi van Dantzig en een 20-tal dansers.
- zaterdag 25 en zondag 26 augustus 1984
 - Amsterdam, medewerking aan de Amsterdamse Uitmarkt met voorstellingsfragmenten uit de balletten Nachteiland en Les Sylphides op podia in de Nes en het Rokin.
- donderdag 25 oktober 1984
 - Amsterdam-Osdorp, Theater de Meervaart. Repetitie/demonstratie van 'Gesang der Jünglinge' voor een internationaal congres van Theaterschooldirecties.

- zondag 28 oktober 1984
 - Amsterdam, Theater Carré, Romeo en Julia - voorstelling in 'geheel Nederlandse dansersbezetting (voor de 7 hoofdrollen). Bijgewoond o.m. door de ministers Brinkman en Ruding.

- zondag 9 december 1984
 - Amsterdam, Sonesta Koepelzaal Medewerking met de pas de deux uit Agon, annex interviews met Reuven Voremberg en Susan Hendl aan het programma Vooruitkijk.

- maandag 17 december 1984
 - Venlo, de Maaspoort. Eerste balletvoorstelling met orkestbegeleiding in de dit jaar geopende nieuwe Venlose Schouwburg.

- zaterdag 22 december 1984
 - Rotterdam, Theater Zuidplein. Medewerking met voorstellingsfragmenten uit The Sleeping Beauty en Don Quichote aan een theatermanifestatie, ter remplacering van de Schouwburgloze periode in Rotterdam.

9. OPERA-SAMENWERKING

Vroeg in 1984 begon de - in Hoofdstuk 2 van dit verslag beschreven - Direktieraad voor het Muziektheater te functioneren. De samenwerkingsgebieden met de Nederlandse Operastichting en de ad-interim-direktie voor het Muziektheater waren zo uitgebreid dat deze Direktieraad betrekkelijk snel in twee samenstellingen ging opereren:

- de z.g. Grote Direktieraad (vijf personen, waaronder elk van beide direktieleden van Nederlandse Operastichting en Nationale Ballet),
- de z.g. Kleine Direktieraad, eveneens voorgezeten door de ad-interim-direkteur Muziektheater, met alleen de beide zakelijk directeuren van de bespelende gezelschappen als verdere leden.

De Grote Direktieraad vergaderde gemiddeld circa 2 x per maand. Agenda-punten daar waren m.n.:

- het algemene beleid van het Muziektheater
- programma-kleuring,
- gastvoorstellingenbeleid,
- speelplanvaststelling,
- extern optreden (jegens overheid en pers),
- fiatting (voorzover nodig) van de besluiten van de Kleine Direktieraad.

De Kleine Direktieraad vergaderde in een frequentie van 1 à 2 x per week, in aantal vaak nog verhoogd door informele besprekingen over deelonderwerpen. Als hoofdgebieden van overleg golden daar:

- sociale aangelegenheden,
- voorbereiding technische organisatie,
- publiciteit,
- financiën,
- voorbereiding besluitvorming Grote Direktieraad.

Het overleg met onze collegae van de Nederlandse Operastichting groeide daarmee uit tot een bijna dagelijks verkeer. Immers: dat overleg werd niet alleen op direktieraad-niveau gevoerd, maar vaak even intensief op diensthoofd-niveau. In een reeks werkcommissies werd op dit punt onderzoek verricht, resp. beleidsvorming voorbereid, voor bijvoorbeeld:

- formatie, werkwijze en arbeidsvoorwaarden voor de technische organisatie,
- speelplanvoorbereiding (in nauwe samenwerking met het Nederlands Balletorkest),
- publieksonderzoek,
- publiciteits-strategie,
- arbeidsvoorwaardenvergelijking,
- idem t.a.v. pensioensituaties,
- automatisering (zowel voor wat betreft financiële administratie en verdere bezetting in kantoren en technische organisatie, maar ook voor bijvoorbeeld abonnementenkampagnes, mailing e.d.).

Daarnaast vergaderde de Direktieraad, c.q. delegaties daaruit meerdere malen met de gekombineerde Ondernemingsraden van de twee gezelschappen, meer dan eens ook in het bijzijn van werknemersorganisatie-vertegenwoordigers. Uit dat overleg vloeide ook een intensief overleg voort over het afsluiten van een Sociaal Statuut, dat de brug dient te vormen tussen de rechtspositie, die werknemers thans bij de beide gezelschappen innemen, resp. straks binnen of in samenwerking met de nieuwe Muziektheaterorganisatie zullen innemen.

Naast al dit geïnstitutioneerde overleg, gericht op de toekomst, vonden ook - van tijd tot tijd in het bijzijn van vertegenwoordigers van de Stichtingsbesturen - zeer regelmatig besprekingen plaats tussen de zakelijke direkties van beide instellingen over de exploitatie-basis voor opera en ballet na ingebruikneming van het Muziektheater. (Zie daarvoor

10. MUZIKALE BEGELEIDING

a. Medewerkingen van het Nederlands Balletorkest

Van de in totaal 11 verschillende programma's, die Het Nationale Ballet in 1984 uitbracht, begeleidde het Nederlands Balletorkest er 6. Een minder gunstige verhouding, waarbij echter aangetekend moet worden, dat:

- The Sleeping Beauty in twee series werd gegeven,
- de Romeo en Julia-serie van bijna dubbele lengte was,
- in maart een reprise gegeven werd van het orkestloze Bellevue-programma,
- het 'verspringen' van de kalenderjaar-seizoenjaar-indeling op dit punt een iets vertekenend beeld bood.

De nog steeds voor ons bestaande noodzaak om het Nederlands Balletorkest te delen met het Nederlands Dans Theater hield aldus in dat belangrijke voorstellingsmaanden als januari, maart en november geheel zonder orkestbeschikbaarheid moesten worden geprogrammeerd. De aantallen, niet per programma, maar per voorstelling gemeten, waren dankzij een uitgebalanceerde planning bij het Nederlands Balletorkest zeker gunstiger, te weten:

- 82 begeleidingen Nederlands Balletorkest (1983 - 78), waarvan 59 in Amsterdam en 23 daarbuiten,
- 49 band- of pianobegeleidingen (1983 - 48),
- 2 begeleidingen door een ander orkest.

Zoals bekend zetten wij er ons ten zeerste voor in om, met ingang van het seizoen 1986-87, al onze voorstellingen met levende orkestbegeleiding te presenteren.

b. Overige live muzikale begeleidingen

Deze vorm van voorstellingsbegeleiding was in 1984 zeer bescheiden van omvang. Wij presenteerden geen programma's met kleine ensembles, en geen volledige programma's met pianobegeleiding. Wel werden een aantal afzonderlijke balletten in triple-bill-programma's met pianobegeleiding - van in hoofdzaak onze eerste pianist Paul Patton - uitgevoerd.

Het Frysk Orkest begeleidde twee voorstellingen van The Sleeping Beauty in De Harmonie te Leeuwarden.

c. Algemene ontwikkelingen met betrekking tot "Orkestbegeleiding voor ballet"

In ons vorig verslag meldden wij de start van de werkzaamheden van de z.g. Commissie van Royen - een door de Minister van WVC ingestelde Commissie, die tot taak kreeg om adviezen te geven over de wijze, waarop, na de rapportage van de z.g. Landelijke Werkgroep Orkestenbestel, levende orkestbegeleiding voor de voorstellingen van de beide grote balletgezelschappen in ons land beter kan worden gestructureerd. Deze commissie, waarin wijzelf - tezamen met het Nederlands Dans Theater en het Nederlands Balletorkest - rechtstreeks in vertegenwoordigd waren, beraadslaagde in voortvarend tempo. Begin april 1984 kon aan de Minister verslag worden uitgebracht. Teneinde werkbare aanbevelingen te bereiken, deden beide balletgezelschappen de concessie om hun aanvankelijk gehanteerd uitgangspunt van 8 programma's per jaar te verlagen tot 7. Op die wijze konden bij de uiterst gekomplieerde planningsproblematiek waarover wij vorig jaar in dit hoofdstuk reeds berichtten, de volgende kernaanbevelingen aan de Minister worden gedaan:

- alle voorstellingen van Het Nationale Ballet en het Nederlands Dans Theater met levende orkestbegeleiding,
- bij die in totaal 14 programma's, kan het NBO, zijn mogelijkheden optimaal bestedend, voor 10 daarvan ingeschakeld worden; voor elk van beide balletgezelschappen zou voor 2 programma's de inzetbaarheid van andere orkesten verzekerd moeten zijn.

Belangrijke aanbevelingen werden voorts gedaan t.a.v.:

- het gebruik van het Nederlands Balletorkest per programma (muzikale aspecten van het repertoire),
- het dirigentenbeleid van het Nederlands Balletorkest en de beide balletgezelschappen,
- de beschikbaarheid van koor voor bepaalde Dans Theater-programma's
- omvang en akoestische kwaliteit van de orkestbakken in de Nederlandse theaters,
- planningsprioriteiten in een hele reeks speelplannen van theaters en gezelschappen,
- de CAO voor het Nederlands Balletorkest,
- opnemng van de (aanvullende) begeleidingstaak in de subsidievoorwaarde van daarvoor in aanmerking komende grootstedelijke en provinciale orkesten,
- inzet van omroeporkesten,
- begeleiding door het NBO van buitenlandse tournees.

Ongelukkig waren wij met de wijze, waarop vanuit het Ministerie van WVC, dat zich met de voorlichtingstaak van deze rapport-aanbevelingen had belast, aan die aanbevelingen bekendheid werd gegeven. Het officiële communiqué legde onjuiste accenten, waardoor in de landelijke pers de accessoire aanbeveling over het dirigentenbeleid in feite als de kern van het rapport naar voren kwam. Het kostte ons dan ook tijd en moeite om de publieke interesse alsnog in de juiste kanalen te leiden.

Weinig tevredener waren wij met het tempo, waarin de Landelijke Werkgroep Orkestenbestel - door de Minister om advies gevraagd over de aanbevelingen van de Commissie van Royen - aandacht aan deze zaak besteedde. Eén vergadering in september, waarop het nodig bleek om de alleszins helder geformuleerde aanbevelingen m.n. op hun planningscomplexiteit "nog eens geheel opnieuw uit te leggen", kon eerst als gevolg van overbezette agenda's vervolgoverleg krijgen in januari 1985. Te vrezen valt dat daarmee broodnodige tijd voor behoorlijke voorbereiding van de twee eerste Muziektheaterseizoenen verloren is gegaan.

In ons hiernavolgend hoofdstuk (Televisie) maken wij melding van het overleg dat binnen het z.g. SOBO gevoerd werd over de inzetmogelijkheden van omroeporkesten voor tenminste één van onze programma's per jaar. De gedachtenwisseling daarover was:

- constructief in het uitdenken van mogelijkheden,
- op zijn beurt eveneens traag in zijn follow-up in concreto vanuit "Hilversumse" zijde,
- niettemin toch beloften inhoudend voor in 1985 daaraan te geven verdere uitwerkingen.

Wij hopen oprecht in ons volgend jaarverslag over dit onderwerp - in zijn beide hierboven aangegeven facetten - positief nader te kunnen berichten.

11. TELEVISIE

Onze bemoeienis met het televisie-bestel bood ook dit jaar weer een gemengd beeld.

Positieve punten vormden de beide opnamen, die in het verslagjaar werden gemaakt, en wel:

- 18-22 maart 1984, Kopenhagen.

Opnamen door een coproduktieteam van NOS-Deense televisie- en een Duitse produktiemaatschappij van Hans van Manens Grosse Fuge.
Regisseur Thomas Grimm.

- 12-14 juni 1984, Hilversum.

Opnamen door de VARA van Rudi van Dantzigs Ik hou gewoon m'n adem in.
Regisseur-filmer Frans Zwartjes.

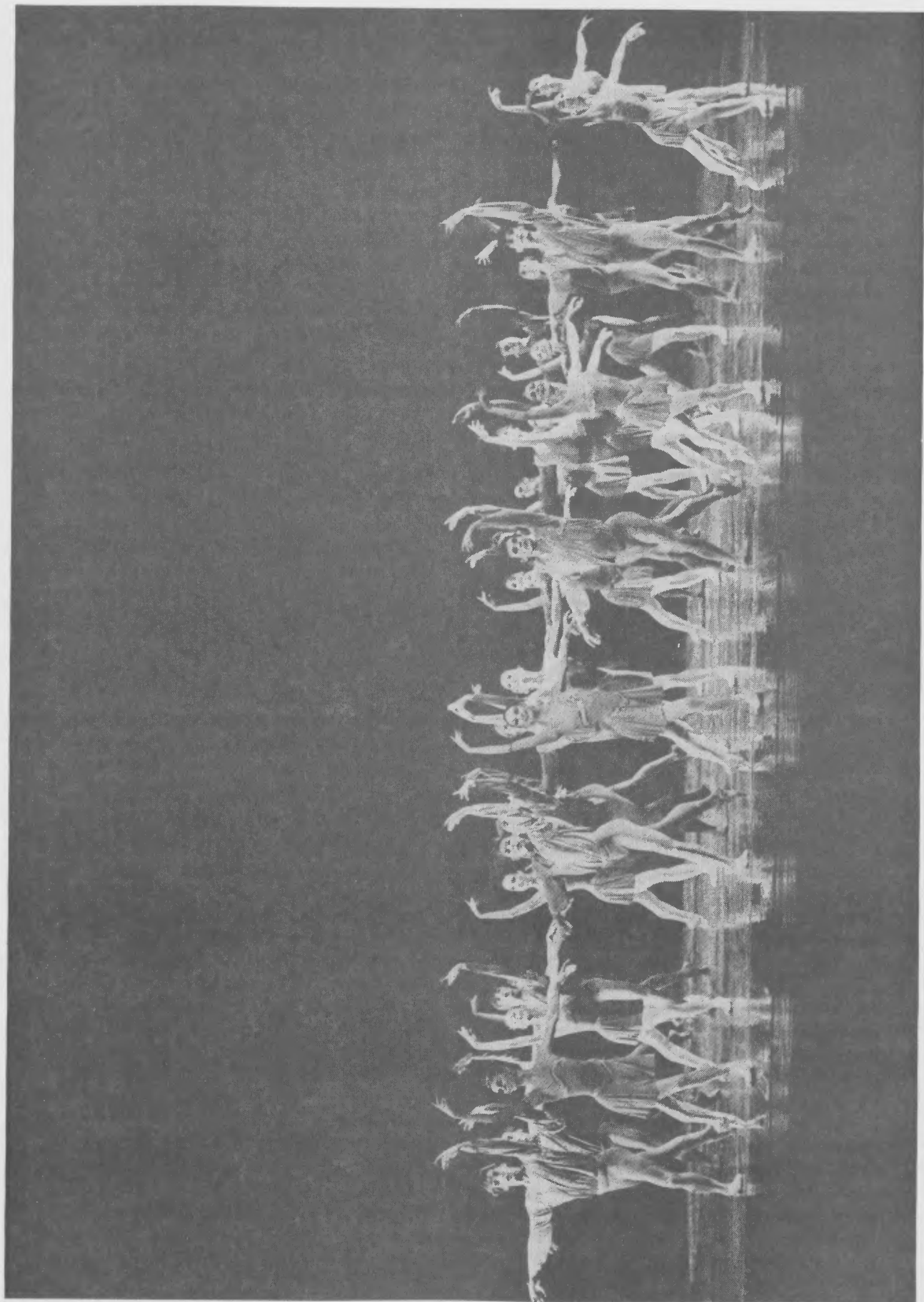
Eveneens positief was de - met inbreng van onze kant tot stand gekomen - nota "Nederland III, Plan voor een cultureel televisienet" aan de voorzitter van de Vaste Kamercommissie van WVC. De Federatie van Beroepsverenigingen van Kunstenaars, primair verantwoordelijk voor de ontwikkeling van dit plan en de redactie van de nota, bereikte daarmee dat de discussie over het totstand brengen van een derde, op cultuur gericht Nederlands televisienet belangrijk aan kwaliteit won. De kamerdebatten over dit onderdeel van de zogenaamde Media-nota geven redelijke hoop dat de vele inspanningen, gericht op een sterkere verankering van (Nederlands) culturaanbod in onze nationale televisieprogramma's, resultaat zullen boeken. Het invoeringstijdstip blijft niettemin zeer onzeker.

Minder succesvol verliep het overleg in het, eveneens in ons vorig verslag al gemelde SOBO (Samenwerking Opera-Ballet-Omroep). De bijdragen in dat overleg van andere zendgemachtigden dan de NOS waren weinig effectief. Alhoewel het begrijpelijk is dat meerdere Hilversumse betrokkenen "het kruit droog houden" tot meer zekerheid bestaat over de uitwerking van de Media-nota, blijft het teleurstellend dat de ideeën-inbreng meer van de betrokken podiumkunsten zelf, van de NOS en van WVC-zijde moeten worden geleverd. Een aantal subgroepen van dit SOBO kwam in een min of meer sluimerend bestaan te verkeren. Perspectiefvoller leken de kansen voor de - ook via dit overlegkanaal - te ontwikkelen plannen voor structurele inschakeling van omroeporkesten bij balletvoorstellingen op basis van een ruil in natura, met opnamen van produkties van een gezelschap als het onze. Over verrekeningsuitgangspunten daarvoor werd verheugend snel consensus bereikt - de praktische uitvoering ervan bleek, na 8 maanden, te Hilversum echter op nieuwe obstakels te stuiten, die in het overleg zelf zeker overkoombaar leken te zijn.

Teleurstellend was zeker ook het - na juni - ontbreken van enig verder uitzicht op komende televisie-opnamen van Nationale Ballet-repertoire door Nederlandse omroepinstellingen. Zolang het een stilte voor de storm van Nederland III betreft, zouden wij er vrede mee kunnen hebben - de getoonde belangstelling houdt echter weinig gelijke tred met die, welke ons repertoire van de zijde van publiek en pers in zo ruime mate ontvangt.

Evenmin werd met succes afgerond een lang onderhandelingsproces met een Amerikaanse en een Nederlandse produktiemaatschappij over een gezamenlijke - met inbreng van NOS en onszelf - risicodragende produktie van Nijnska's Les Biches. De minimum-uitgangspunten van vrijwel alle partijen bleken zoveel onbeweeglijker te zijn dan het onze, dat een bijna 'blanco-cheque-situatie' t.a.v. steeds verdere concessies van onze kant uiteindelijk voor ons het laatste woord inhield.

Wellicht dat de opening van het Muziektheater - hopenlijk min of meer samenvallend met de inwerkingtreding van een vernieuwd mediabestel - inderdaad de storm zal doen opsteken, welks luwte vooraf wij thans zeer voelbaar ervaren.

Haydn symfonie

12. PUBLIEKSONDERZOEK

In vorige verslagen attendeerden wij reeds op de belangrijke uitdaging, die het Muziektheater - met zijn op jaarbasis voor ons dubbel zo grote steoelenaantal als thans in de Stadsschouwburg - ons ook voor de publieksbenadering stelt.

Positionering (plaats in de markt) van Het Nationale Ballet, en verwerken van inzicht in de samenstelling van die markt - onze publieksdoelgroepen - is bij het ontwikkelen van ons verder beleid een duidelijke noodzaak.

In het afgelopen jaar zijn dan ook in onze opdracht een aantal publieksonderzoeken verricht, waarvan het melding maken in dit verslag ons van belang lijkt.

Die onderzoeken zijn gericht geweest op het verkrijgen van informatie over:

- de socio-economische gegevens en
- de attitudes en motieven van het bestaande balletpubliek,
- maar ook die van het wel geïnteresseerde, maar nog niet daadwerkelijke balletpubliek.

Daarbij konden wij tevens de mogelijkheid benutten om, door middel van een 'kwantitatief onderzoek' inzicht te verkrijgen in de effectiviteit van onze publiciteitsactiviteiten. Het Buro Intomart Qualitatief, o.l.v. mevrouw Drs.J.Plasschaert, verrichtte voor ons:

- een desk-research onderzoek naar bestaande gegevens over publieksonderzoeken,
- een kwalitatief onderzoek naar publiek en nog-niet-publiek van de Nederlandse Operastichting en Het Nationale Ballet (zulks mede in opdracht van de Opera en onze beide subsidiërende overheden),
- een praktisch gericht, kwantitatief publieksonderzoek, gehouden tijdens onze Romeo en Julia-serie in Carré in oktober 1984.

Deze drie onderzoeken - deels mede gefinancierd door Rijk en Gemeente Amsterdam - worden in de jaren 1985 tot 1987 gevolgd door verdere vergelijkbare onderzoeken bij Opera, Ballet en Muziektheater.

Een werkgroep van publiciteitsmedewerkers van Het Nationale Ballet, de Nederlandse Operastichting en het Muziektheater heeft zich beziggehouden met de interpretatie van de verkregen onderzoeksgegevens en een vertaling daarvan naar de praktijk van het te voeren publiciteitsbeleid.

Zonder in dit bestek gedetailleerd in te gaan op het, na het verstrijken van het verslagjaar verschenen rapport van de werkgroep, melden wij hieronder een aantal hoofdlijnen.

Rode draad bij de (publicitaire) beleidsvoornemens is het landelijke (nationale) en ook internationale karakter dat het Muziektheater zal (moeten) innemen. De IQ-onderzoeken geven een gematigd optimisme aan ten aanzien van de bereidheid van het publiek om vanuit het land naar Amsterdam te reizen, zeker indien door publiciteit duidelijk wordt gemaakt dat het om produkties gaat die alleen in Amsterdam (in het Muziektheater!) te zien zijn en dus niet in andere theaters in het land (ruim 50% van het Romeo en Julia -publiek kwam van buiten Amsterdam).

Promotie van het landelijke karakter van (de HNB- en NOS-voorstellingen in) het Muziektheater zal worden gerealiseerd door met name intensivering van advertentiekampagnes (in regionale, landelijke én internationale bladen), affichekampagnes, abonnementenkampagnes en direct-mail-kampagnes (gedifferentieerd naar de verschillende doelgroepen). Daarnaast zullen (op 'naamsbekendheid' gerichte) televisie-commercials worden geëntameerd.

Ten aanzien van het rendement van de diverse publiciteitsuitingen onderschrijven de IQ-resultaten dat de 'overreding' van het publiek geschiedt op grond van een brede gevarieerdheid aan publiciteitsmiddelen. Op grond hiervan verdient het aanbeveling om het 'brede pakket publiciteitsmiddelen' te continueren, nadat lichte accentverschuivingen onderling zijn aangebracht. Met name affiches, advertenties en mond-reklame scoorden hoog.

De IQ-onderzoeken geven een optimistisch beeld ten aanzien van de mogelijkheid om met een goede, populaire produktie die publicitair intensief wordt begeleid volstrekt nieuw publiek aan te trekken (25% van het Romeo en Julia -publiek was 'volstrekt nieuw').

Vergelijkbare onderzoeken zoals tijdens La grande parade in het Stedelijk Museum geven hetzelfde beeld. Dit gegeven is belangrijk als het gaat om uitbreiding van het publiek, niet alleen in de zin van het totaal aantal bezoeken (verkochte plaatsen), maar evenzeer ten aanzien van het aantal verschillende bezoekers.

In de publiciteit van Het Nationale Ballet, de Nederlandse Operastichting en Het Muziektheater zal, met name voorafgaande aan en volgend op de opening van het Muziektheater, in gezamenlijkheid vorm gegeven worden aan de promotie van het gezicht van Het Muziektheater, zowel als 'gebouw' (faciliteit) als ook 'programmeringsinstantie'.

De IQ-onderzoeken wijzen uit, dat 'het grote publiek' nog maar zeer bescheiden op de hoogte is over de ontwikkelingen rond het Muziektheater. Alleen de specifieke doelgroepen van Het Nationale Ballet (en de Nederlandse Operastichting) blijken redelijk tot goed geïnformeerd.

Het Nationale Ballet zal, zeker in de genoemde beginjaren, zeer nauw samenwerken met de Nederlandse Operastichting en Het Muziektheater daar waar het gaat om de promotie van Het Muziektheater (met de daarin plaatsvindende voorstellingen) als nationaal en internationaal centrum voor 'muziekdramatische kunst'. Het Nationale Ballet, de Nederlandse Operastichting en Het Muziektheater zullen daarnaast elk zelfstandig de direkte werving van publiek voor de specifieke voorstellingen blijven verzorgen.

Hierdoor zal worden gestreefd naar de opbouw van een identiteit ('image') van Het Muziektheater als muziekdramatisch centrum, echter met behoud van de zeer verschillende identiteiten die Het Nationale Ballet en de Nederlandse Operastichting (en hun respectievelijke publieksachterbannen) hebben.

Vanuit de genoemde gezamenlijke verantwoordelijkheid zullen onderhandelingen worden gevoerd met kollega- en aanpalende (publieks-)organisaties zoals het AUB, de VVV's, de KLM, de NS, het NBT, (buitenlandse)touropérateurs, en voorts met 'Vriendenorganisaties', drukkerijen en potentiële sponsors. Vanuit de gezamenlijkheid zal ook een Edukatieve Dienst worden opgezet.

Op basis van het rapport van bovengenoemde werkgroep zijn door ons voorstellen gedaan voor de voor de Muziektheaterbespeeling benodigde publiciteitsbudgetten en de daarvoor in onze organisatie in te zetten mankracht. In ons volgend verslag - waarin de financiële konsekventies van de ingebruikneming van het Muziektheater een cruciale plaats zullen innemen - gaan wij daar nader op in.

Rest tenslotte te melden dat het, bij de Romeo en Julia-voorstellingen ondervraagde publiek voor 90% positief tot zeer positief oordeelde over de kwaliteit van zowel de HNB-voorstellingen als de HNB-publiciteit. Een gegeven dat voor Het Nationale Ballet geenszins aanleiding geeft om op z'n lauweren te gaan rusten, maar dat wel een riem onder het hart steekt in de veelomvattende voorbereidingen rondom de ingebruikname van het Muziektheater.

13. SOCIALE AANGELEGENHEDEN

Onder dit hoofdstuk melden wij ditmaal een vijftal onderwerpen, merendeels met positieve inhoud.

Salarispositie dansers. De belangrijke herstructurering die in ons vorig verslag, kwa systeem, is uiteengezet verkreeg in 1984 nog één resterend complement. De 10%-toeslag voor structureel langere werktijd werd alsnog ook van toepassing verklaard op onze eerste solisten. De nieuw vastgestelde basisschaal voor eerste solisten blijft zich echter nog ongunstig verhouden tot hetgeen m.n. naar internationale maatstaven berekend, gangbaar behoort te zijn voor kwalitatief hoog danstalent.

Omscholingsregeling. Teleurstellend was de stagnatie, die de Rijksoverheid - na de succesvolle inspanningen voor verbetering in de honorering van actief optredende dansers - aanhield voor de financiële voorzieningen bij de 'uitgeleiding' uit het dansersberoep. Konstruktieve voorstellen van werkgevers en werknemers-organisaties in de Dans vermochten niet te leiden tot heropening/voortzetting van het overleg over dit sluitstuk in de primaire arbeidsvoorwaarden voor de danser. Het beroep van de overheid op ontbrekende geldmiddelen is o.i.:

- overtrokken, gezien de veel bescheidener bedragen die met deze regelingen zijn gemoeid, vergeleken met de salarisherstructurering,
- onrechtvaardig tegenover met name de kleinere dansgezelschappen die, anders dan Het Nationale Ballet, geen enkele regeling op dit punt kennen.

Bij de begrotingsbehandeling-1985 voor WVC in de Tweede Kamer is de minister door meerdere politieke partijen op zijn verantwoordelijkheid in dezen geattendeerd.

Arbeitsplaatsenplan voor de Dans: Het DOD (Direktie Overleg Dans), welks functioneren door ons in vorige verslagen is toegelicht, hield zich, naast bovengenoemde twee onderwerpen, in 1984 vooral bezig met werkgelegenheidsproblematiek. Met grote inventiviteit en voortvarendheid werd gewerkt aan een onderzoek om uit een waar konglomeraat van regionale, nationale en internationale regelingen op het gebied van de bestrijding van de (jeugd-)werkloosheid te komen tot een arbeidsplaatsenplan voor de Dans, dat parallelen vertoont met de z.g. terugploegregelingen, die vooral in de bouwwereld hebben aangetoond een duidelijk werkgelegenheidsverruimend effect te hebben. De drie collega-direktieleden uit het DOD die zich primair hiervoor ingezet hebben, bleken tot resultaten te komen, die de omonwonden schriftelijke appreciatie van de minister-president oogstte. Net als bij de Herstructurering Danserssalarissen werd dit resultaat - 42 extra arbeidsplaatsen voor de 8 erbij betrokken gezelschappen - vooral benut voor die sectoren, waar de nood het hoogst was: de kleine gezelschappen, met de moeilijkste arbeidsomstandigheden. Het Nationale Ballet kon, als uitvloeisel hiervan, twee nieuwe medewerksters aantrekken - in afdelingen te onzent waar de voorbereidingen Muziektheater tot bijzonder zware werkbelasting van de bestaande afdelingssterkten leidden.

Bizar is dat bij de landelijke en Europese adhesie die dit plan ook financieel kreeg, als enige het Gewestelijk Arbeidsbureau te Arnhem (waar één van de 8 gezelschappen gevestigd is) zijn medewerking onthoudt, hetgeen tot konsekwenties voor alle betrokkenen in 1985 zal kunnen leiden.

CAO voor de Dans. Op dit punt werden wij met een merkwaardige ontwikkeling geconfronteerd. Bij het grotendeels bereikt hebben van overeenstemming tussen DOD-werkgevers en Kunstenbond-FNV-werknemers, bleek het punt van 'aantal vrije dagen per seizoen' nog niet volledig afgehandeld. In het op dat moment bereikte onderhandelingsresultaat - waarin wij ons als werkgever hadden kunnen vinden - was onze vroegere Ondernemingsraad nauw betrokken. Leden van ons gezelschap hadden bovendien deel uitgemaakt van de onderhandelingsdelegatie aan werknemerszijde. In het voorjaar van 1984 bleek evenwel dat de nieuwe Ondernemingsraad - een meerderheid van de gezelschapsvergadering achter zich krijgend - van mening was dat dat

onderhandelingsresultaat een te ruim aantal vrije dagen voor de dansers zou inhouden. Met een beroep op het daaruit dreigende gevaar van onvoldoende voorbereidingsgaranties voor het artistieke peil van onze geplande voorstellingen verzocht de Ondernemingsraad ons Stichtingsbestuur om de leiding ervan te weerhouden het bereikte akkoord met de Kunstenbond te honoreren. Met aantekening van het feit dat de andersluidende opstelling van HNB-medewerkers in voorafgaande jaren de leiding tot andere veronderstellingen inzake de werknemersverlangens had kunnen brengen, gaf de leiding aan dat verzoek gehoor. Een bepaalde impasse onstond enerzijds procedureel - wie onderhandelt nu verder ten behoeve van de HNB-werknemers, en op welke wijze? - anderzijds inhoudelijk. Ook bij enkele andere gezelschappen bleek een voorkeur voor een differentiatie in vrije dagen, aansluitend bij het karakter van het betrokken gezelschap, te ontstaan. Het overleg was bij de jaarultimo niet opnieuw op gang gekomen, waarbij de aandacht wél sterker gericht bleek te zijn op de uiteindelijke fundamentele zaak: de arbeidsverhoudingen in het Muziektheater.

Arbeidsverhoudingen Muziektheater. Op dit punt zullen wij in ons 1985-verslag omstandig ingaan. Van veel belang was het bereiken van overeenstemming tussen Bestuur en Ondernemingsraad over de tekst van een Sociaal Statuut, dat waarborgen en procedures biedt voor o.m. diegenen onzer huidige medewerkers, die straks in het Muziektheater in een andere organisatie werkzaam zullen zijn. Van veel belang daarbij is ook het pogen geen pensioenbreuk te doen ontstaan, alsmede het zoveel mogelijk harmoniseren van arbeidsvoorwaarden van in het Muziektheater werkzame medewerkers. Een concept-CAO voor de Gemeenschappelijke Technische Organisatie Muziektheater was per de jaarultimo in voorbereiding. Onze personeelsfunktionaris en ons Hoofd Technische Organisatie hebben in de beleidsvoorbereidende studies hiervoor veel inzet geïnvesteerd. Voor ons Hoofd Financiële Zaken gold zulks in het bijzonder de gekompliceerde materie van vergelijkingen in de pensioensfeer en de onderling uiteenlopende z.g. "bruto-netto-trajekten".

14. OPLEIDINGSZAKEN

In ons verslag over 1972-73 namen wij een hoofdstuk op, getiteld "Recruterings van dansers". Sedertdien zijn wij slechts meer terloops in onze verslaggeving op de opleiding van jonge dansers in ons land, en de bemoeienis die wij daar wèl of niet mee hadden, ingegaan.

1984 is in dit opzicht een belangrijk jaar geweest. Aan het begin van dat jaar trad n.l. in werking een samenwerkingsovereenkomst tussen ons gezelschap en de Theaterschool te Amsterdam (op het tijdstip van ondertekening der overeenkomst optredend ten behoeve van zijn afdeling Nederlands Akademie voor Ballet). Onze deelname in die overeenkomst geschiedt in medeverantwoordelijkheid jegens de collega-dansgezelschappen, die vertegenwoordigd zijn in het Directie Overleg Dansgezelschappen.

In die overeenkomst werd inhoud gegeven aan een door de Nederlandse dansgezelschappen gedurende meer dan 15 jaar nagestreefd doel: verrijking van de samenwerking tussen (een te beperken aantal) opleidingen en de beroepsdanswereld. Terzelfdertijd sloot ook het Nederlands Dans Theater - eveneens: mede namens het D.O.D. - een vergelijkbare samenwerkingsovereenkomst met de Balletafdeling van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag.

Doelstellingen van deze samenwerking zijn:

- opvoeren van de kwaliteit van het opleidingspeil van jonge dansers,
- m.n. door het realiseren van betere onderwijsfaciliteiten,
- goede aansluiting van opleiding op beroepspraktijk,
- wederzijdse steun van gezelschap en opleidingsinstituut in voorbereiding op en binnenleiding in van aankomende dansers in hun werksituatie in de gezelschappen.

Aan deze overeenkomst is in 1984 (en informeel: reeds voordien) inhoud gegeven door:

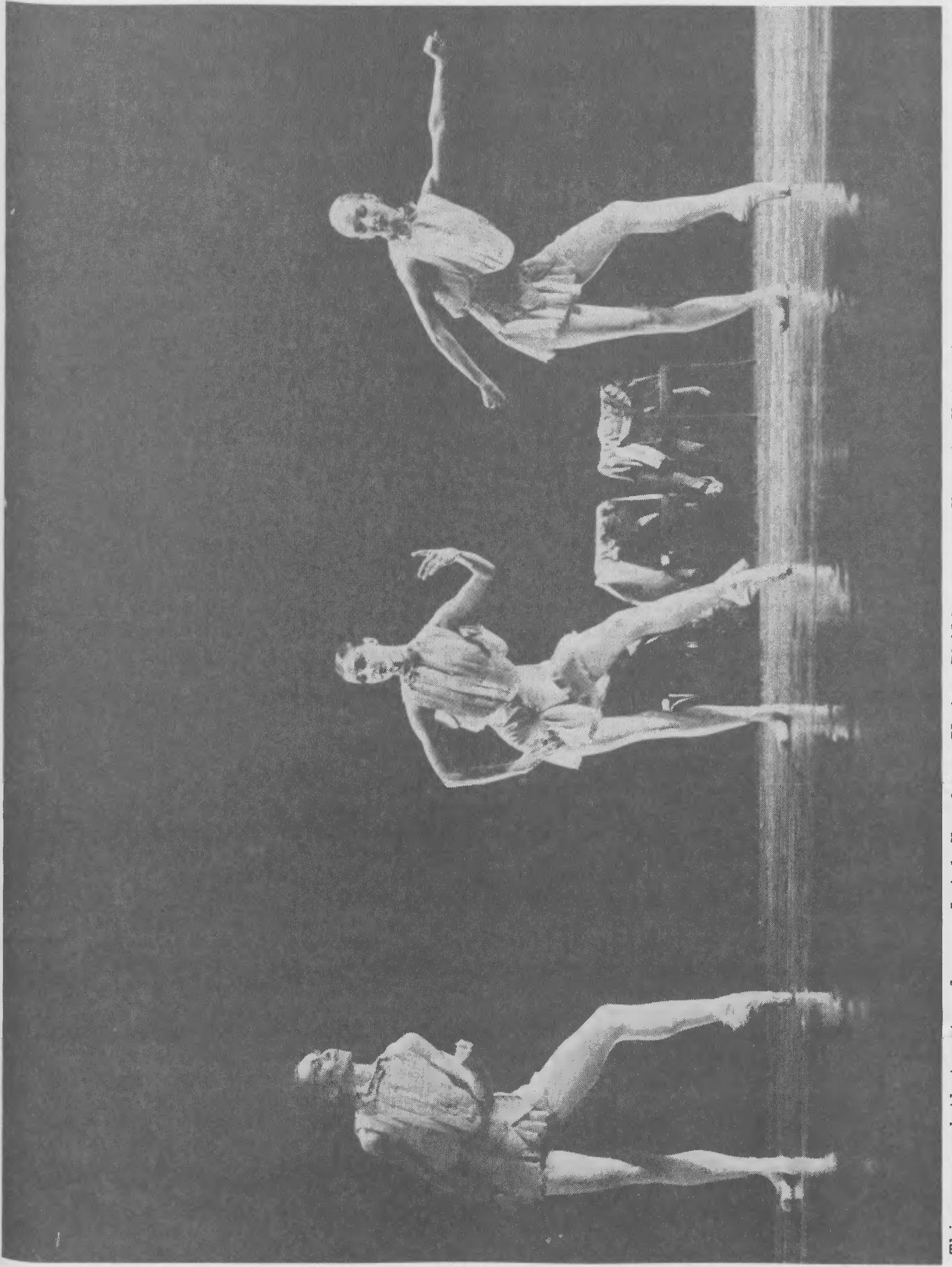
- regelmatig overleg tussen de wederzijdse artistieke - een enkele maal ook: zakelijke - leidingen,
- intensieve steun onzerzijds via inbreng van meerdere leden van onze artistieke staf in de lespraktijk op de Theaterschool.

In 1984 manifesteerde zich dat in wekelijkse deelneming in het NRA-lesrooster door Francis Sinceretti, Henny Jurriëns en Rudi van Dantzig en, inmiddels ook, door verdere collega's van hen.

Deze samenwerkingsvorm is er één op basis van wederzijdse zelfstandigheid. Wèl echter op een wijze, die de partner betreft in een aantal belangrijke punten van de besluitvorming. Van onze kant geldt dat de benoeming van de directeur voor de opleiding, en een gekend worden in de samenstelling van het docententeam. Naast de rechtstreeks door Het Nationale Ballet-medewerkers te geven lessen (m.n. voor repertoire) neemt onze artistieke staf tevens deel in het overleg over het leerplan.

Van zeer veel belang is vooral het beoordelingsoverleg over leerlingen, in het bijzonder in de laatste fase van hun opleiding, met als cruciaal moment: beslissingen, voor deelname aan, resp. voortvloeiend uit, audities. Leerlingen, opleidingen en gezelschappen hebben daarin elk hun eigen verantwoordelijkheden, doch coördinatie van die belangen bevordert juiste keuzes.

De wijze, waarop in 1984 aan een en ander uitvoering is gegeven, geeft ons vertrouwen voor de toekomst.

This way and that met v.l.n.r. Leigh Hercher, Claire Philippart en Valerie Valentine

15. HUISVESTING

In ons verslag over 1983 kondigden wij reeds aan dat de timing, gemoeid met de bouw van het Muziektheater Waterlooplein, naar alle waarschijnlijkheid bijstelling zou behoeven. Die veronderstelling werd bewaarheid. Het op zichzelf ambitieuze bouwschema kwam reeds bij aanvang onder druk te staan van de vertraging, voortvloeiend uit met vernielingen van bouw materiaal gepaard gaande demonstratieve betogingen in de bouwput in juli 1982. De hoop dat in de loop van de bouwperiode op het schema zodanig zou kunnen worden ingelopen dat die achterstand geëgaliseerd zou worden, werd niet verwezenlijkt. Eerder was sprake van een langzaam verder voortschrijdende achterstand. De lange vorstperiode - tijdens het schrijven van dit verslag in de beginmaanden van 1985 - werkt evenmin in ons voordeel.

Het opzetten van een nieuwe openingsplanning - gericht op de tweede helft van september 1986 - hield de complicatie in dat aldus ook de zomervakantie 1986 juist in de voorbereidingsmaanden zou vallen. Een extra onderbreking, die echter het relatieve voordeel meebrengt dat aldus de opening zal kunnen plaats vinden aan het begin van een seizoen dat - op enkele weken na - dan ook direct een volledig openingsseizoen zal zijn.

Het feitelijk gereed komen van het theatergedeelte van het gebouw zal uiteraard belangrijk vroeger moeten plaats vinden. Niet later dan 1 maart 1986 zullen de beide bespelende gezelschappen - en vooral: de geïntegreerde technische organisatie van het Muziektheater - de beschikking moeten hebben over het toneelhuis. Dat gedeelte van het gebouw verdient absolute prioriteit. Met het "inregelen" van de zeer geavanceerde belichtingsinstallatie en de, van andere mechanische principes uitgaande apparatuur voor horizontaal transport van en naar zij-, achter- en montagetoneel, respectievelijk vertikaal transport voor verzinkingen onder het toneel en het in de kap in te hangen decor (dit alles voor meerdere produkties, die in dezelfde voorstellingsweek vrijwel simultaan moeten kunnen worden uitgevoerd) zullen enkele maanden gemoeid zijn. Temeer, omdat de bediening daarvan andere praktijkvaardigheid van het technisch personeel verlangt dan waarover thans door hen wordt beschikt. Zeker 2 à 3 maanden zullen voorts - vòòr de zomervakantie 1986 - gemoeid zijn met de produktie en instudering, tot op volledig voorstellingsgereed niveau, van de eerste drie programma's, die Het Nationale Ballet in september en oktober '86 in het Muziektheater zal uitbrengen. Daaronder zijn drie wereldpremières van groot bezette balletten, die uiteraard direct choreografeerd zullen worden op de zoveel grotere maten van het vanaf dat tijdstip ter beschikking staande toneel. Waar op dat moment ook de Nederlandse Operastichting intensieve voorbereidingen voor haar openingsprogramma's op het toneel, en de annexe delen van het toneelhuis zal moeten produceren, is het uiteraard van het grootste belang dat op een zo synchroon mogelijk tijdstip ook de nieuwe repetitiestudio's reeds te onzer beschikking zullen staan. Vertraging in de gereedkoming daarvan leidt onherroepelijk tot niet beheersbare congestie in het toneelgebruik.

De problematiek beperkt zich echter niet tot premières alleen. Voor al onze reprises is - wellicht met een gradueel verschil naar de allereerste, scheppende, fase bij de choreograaf zelf - in feite eveneens van premières sprake. Geheel nieuwe instuderingen op vergrote maten - met alleen al de daaruit voortvloeiende aanpassingen in de omvang van het corps de ballet ! - verlangen 100% repetitietijd. Tijd en kosten zullen evenzeer gemoeid zijn met de geheel nieuwe produktie van dekors, en - voor de vergrote bezettingen - voor een deel van de kostuums. Onze eerste reprise

in het Muziektheater, het avondvullende ballet Giselle, zal derhalve net als die nieuwe wereldpremières, ook reeds in de maand juni geheel als voorstelling (wellicht ook: met in de zaal aanwezig publiek) voltooid moeten zijn.

Met bovenstaande, in feite nog simpele, constateringën willen wij het belang onderstrepen van een zo stringent en zorgvuldig mogelijk vasthouden aan de thans aan de orde zijnde bouwtiming.

Met beide subsidiënten, in het bijzonder de Gemeente Amsterdam, onderhielden wij in het verslagjaar intensief contact over de inrichtingskosten, die wij in de jaren 1985 en 1986 voor de ingebruikneming van het Muziektheater zullen maken. Het thans voor ons van kracht zijnde budget-financieringssysteem maakt het mogelijk dat wij dit voor een deel uit positieve exploitatieresultaten uit vroegere jaren zouden kunnen bekostigen. In ons volgend verslag zullen wij aandacht schenken aan de op 11 februari 1985 gestarte bouw van het Dekorcentrum dat de Nederlandse Opera-stichting, mede te onzen behoeve, thans in uitvoering heeft. In 1986 zullen wij vervolgens afscheid nemen van ons, met de beperkingen die ons in de bewoning daarvan gesteld zijn, in 25 jaar zeer dierbaar geworden huidige Amsterdamse huis, de Stadsschouwburg. Met de hoopelijk volop te benutten mogelijkheden die het Nederlandse toneel daar zal (her-)krijgen, hopen wij van harte dat de door ons, met de Stadsschouwburgdirectie in al deze jaren, ontwikkelde studio-accommodatie voor de zo pluriforme danskunst in ons land behouden zal kunnen blijven.

16. BELANGRIJKSTE FINANCIËLE GEGEVENS

In ons vorig verslag beschreven wij de systeemwijziging, die onze exploitatie had ondergaan als gevolg van het - door ons positief begroete - besluit van de Rijksoverheid om onze subsidie-toekenning in het vervolg via zogenaamde Budgetfinanciering te doen plaatsvinden. De daarmee in het verslagjaar opgedane ervaringen komen hieronder aan de orde.

Wij melden per de verslagdatum over 1983 echter nog een reeks andere van belang zijnde zaken, te weten:

- 1) de aanbeveling van 'Horringa en de Koning' om in het Muziektheater straks ballet, opera en theater op éénzelfde wijze te subsidiëren, en wel bij voorkeur door éénzelfde subsidiënt,
- 2) de onzekerheid of ook de Gemeente Amsterdam zou instemmen met het budgetfinancierings-systeem,
- 3) de vraag of de overheden, bij toepassing van dit systeem, bereid zouden zijn fundamentele situatie-veranderingen, zoals m.n. de ingebruikneming van het Muziektheater zal opleveren, in de omvang van de subsidie tot uiting te laten komen.

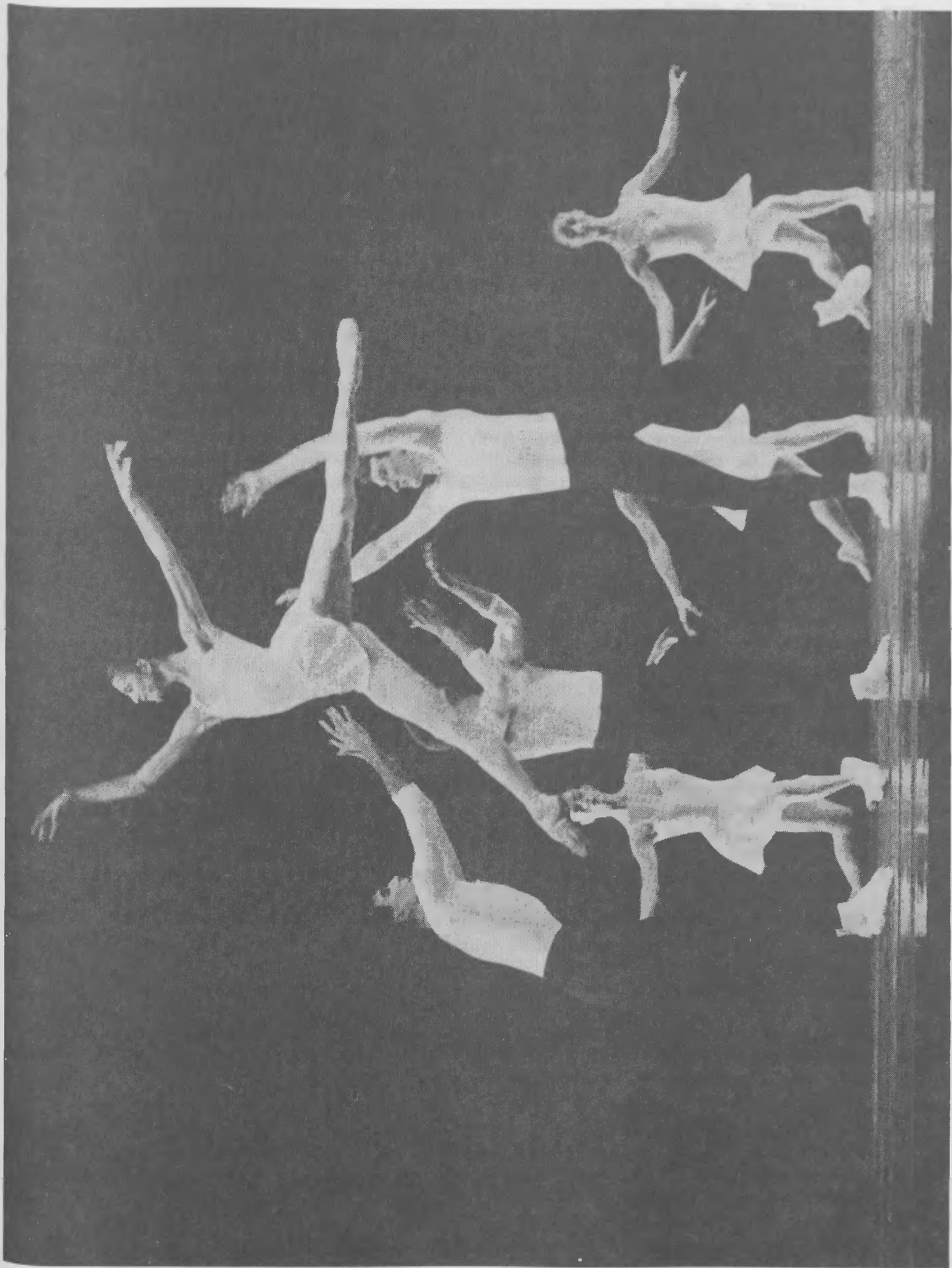
Ten aanzien van die drie punten is in 1984 het volgende voorgevallen:

- ad1) de aanbeveling van Horringtona en de Koning is (nog) niet overgenomen. Het Rijk voerde met de provinciale en gemeentelijke overheden in 1984 omstandig overleg over een herverdeling van de financiële verantwoordelijkheden voor de podiumkunsten. De algemene uitgangspunten daarvoor kunnen in dit bestek buiten beschouwing blijven, omdat zowel voor Het Nationale Ballet als voor de Nederlandse Operastichting sprake zou zijn van een "nationale status", die een specifiek subsidiëringsregime met zich mee zou brengen. Over het verloop van die besprekingen zijn wij evenwel tot op dit tijdstip in het ongewisse gelaten; subsidiënten hebben er de voorkeur aan gegeven het wederzijdse onderhandelingsklimaat zo min mogelijk door factoren van buitenaf, waaronder de belanghebbenden zelf, te laten beïnvloeden.

Er zijn evenwel aanwijzingen dat in het te bereiken resultaat de aanbeveling van Horringtona en de Koning op dit punt niet zal worden overgenomen. Indien dat inderdaad het geval zou zijn, ontstaat een hoogst betreurenswaardige situatie, waarvoor wij inmiddels uitdrukkelijk de aandacht van subsidiënten hebben gevraagd. Wij signaleren in dat verband een tweetal frappante wanverhoudingen binnen de Muziektheater-exploitatie:

- a) de gemeenschappelijke technische organisatie zou binnen die konstruktie moeten komen tot een zeer gedetailleerde en administratief complexe toerekening van alle toneeltechnische- en produktiediensten aan elk van de drie partners afzonderlijk. Het management van de technische organisatie komt dan bovendien te staan voor het vertroebe-lende dilemma om in de planning rekening te houden met toewijzing van capaciteit aan partners, die daar wèl respektievelijk niet "voor betalen".
- b) geen gelijk regime in de huurvoorwaarden voor bespeling en repetities plaatst de speelplanplanning onder een onjuiste druk. In dat geval komt de Direktieraad bij zijn data-toewijzingen voor het dubium te staan "aan wie wordt er verdiend, aan wie wordt de outillage om niet ter beschikking gesteld?"

Situaties, die remmend zullen werken voor een efficiënt, op artistiek rendement gericht, beheer over het theater en zijn diensten.

Monumentum pro Gesualdo met o.a. Coleen Davis

ad2) De onzekerheid blijft bestaan over de vraag:
of de Gemeente Amsterdam het budgetfinancierings-systeem eveneens zal hanteren.

Op dit punt zijn de perspectieven echter positiever. Verwacht mag worden dat de Gemeente bij een instelling als de onze overtuigd zal zijn van de voordelen, die dit ook voor de subsidiënt meebrengt. Onduidelijk is echter nog in welke mate van terugwerkende kracht sprake zal zijn. Aangezien voor de hand ligt dat een belangrijk deel van onze positieve exploitatie-resultaten over de jaren 1983 t/m 1985 aangewend zullen kunnen worden voor aanloopkosten voor het Muziektheater - die de Gemeente in het tegenovergestelde geval via een incidentele subsidieaanvraag wèl zelf zou hebben moeten mee-financieren - lijkt een zich aansluiten bij het standpunt van het Ministerie van WVC voor de hand te liggen.

ad3) Weinig minder dan een schokwerking bracht een brief van de Minister van WVC d.d. 13 juni 1984 te weeg, waarin deze als zijn standpunt meldde - dat ingebruikneming van het Muziektheater op zichzelf niet tot hogere subsidiebedragen voor Het Nationale Ballet zou leiden.

Ons "tegenbetoog" in dezen leidde tot een opstelling van het Ministerie, waarin ons toegestaan werd aan te tonen, welke geldmiddelen wèl nodig zouden zijn om te komen tot een:

- kwalitatief adequate invulling van onze bespelingsmogelijkheden voor het Muziektheater,
- zonder dat dat zou gaan ten koste van de continuïteit in onze taakvervulling; dit laatste in het bijzonder voor wat betreft: kreëren van nieuwe balletten en presenteren van een breed repertoire, zoals thans door ons plaatsvindt.

Het opstellen van deze "bewijsvoering", met zijn financiële uitwerking, geschiedde voor een deel in samenspraak met de Directie Kunsten van het Ministerie. De presentatie van de totaalcijfers vond plaats na de jaar-ultimo 1984. In ons volgend verslag gaan wij hierop nader in.

Exploitatie 1984

Dit eerste jaar van volledige toepassing onzerzijds van budgetfinanciering konfronteerde ons direct met de keerzijde van de medaille. Voor het eerst sedert een lange reeks van jaren sloten wij een financieel jaar af met een exploitatiesaldo dat de subsidie-toezegging overschreed.

Wij aanvaardden zulks echter, gezien de omstandigheden, dat:

- de oorzaken daarvan grotendeels tot de normale bedrijfsrisiko's moeten worden gerekend,
- ditzelfde budgetfinancierings-systeem ons immers in de gelegenheid heeft gesteld in het voorafgaande jaar een reserve te vormen, die voor opvang hiervan kan zorgdragen.

Op de concrete "mee- en tegenvallers" gaan wij in het hiernavolgende, toelichtende, hoofdstuk in. Allereerst volgen de cijfers, waarbij aandacht verdient dat via een z.g. exogene financiering - d.w.z. buiten de bestaande subsidieverdeelsleutels om - de middelen voor de herstructurering van de danserssalarissen beschikbaar kwamen.

Deze cijfers zijn - zoals op een vroeg tijdstip als dit gebruikelijk is - nog niet door onze accountants gecontroleerd. De getallen tussen haakjes vertonen de 1983-cijfers. (Evenwel: de door accountants gecontroleerde 1983-cijfers, die lichte afwijkingen vertonen met de in ons vorig jaarverslag vermelde voorlopige cijfers.)

Alles in duizenden guldens.

A. Vaste lasten

a. Salarissen (excl.herstructurering danserssalarissen ad 491)	5.910 (5.773)
af: ziekengelden	<u>7. 225 (258)</u>
	5.685 (5.515)
b. Gastsalarissen	340 (339)
c. Sociale lasten (excl.herstructurering danserssalarissen ad 64)	<u>1.585 (1.463)</u>
Totale personeelskosten	7.610 (7.317)
3% korting en AOW comp. 1984	<u>7. 206</u>
	7.404
d. Algemene kosten (huisvesting Stadsschouwburg, huur van andere dienstruimten, repetitie- kosten, PTT, kantoor-, reis- en autokosten, assurantiën, algemene publiciteit en AUB- bijdrage, kosten voor accountants en externe adviseurs, onderzoekkosten, diversen)	1.203 (1.195)
e. Voorbereidings- en monteringskosten (dekors, schoentjes, muziek, video, licht, etc.)	<u>586 (713)</u>
Totaal vaste lasten	9.193 (9.225)

B. Variabele lasten

f. Verplaatsingskosten binnenland (séjours, personenvervoer, dekortransport)	277 (271)
g. Zaalhuren, advertenties, affiches	675 (461)
h. Overige voorstellingskosten (orkest, overwerk, programma- en speellijstproductie, etc.)	374 (394)
i. Auteursrechten	<u>199 (123)</u>
Totaal voorstellingen binnenland	1.525 (1.249)
Kosten voorstellingen buitenland	<u>523 (87)</u>
Totaal variabele lasten	2.048 (1.336)
Totaal lasten	<u>11.241 (10.561)</u>

C. Baten

k. Recettes voorstellingen binnenland (na aftrek B.T.W.)	1.501 (1.170)
l. Saldo televisie	36 (74)
m. Recettes buitenland	350 (137)
n. Overige baten (lokale subsidiënten, Neder- landse Operastichting, Holland Festival, tour- nee subsidie)	<u>298 (261)</u>
Totaal baten	2.185 (1.642)
Totaal exploitatie-tekort	<u>9.056 (8.919)</u>

17. KORTE TOELICHTING OP DE FINANCIËLE GEGEVENS

Algemeen: Wij brengen in herinnering (zie pagina 46 van ons vorig jaarverslag), dat met toestemming van de Gemeente Amsterdam, de produktiekosten voor de balletten Pianovariaties V, Rodin en De groene tafel reeds ten laste van de rekening-1983 waren gebracht.

Het onsuiteindelijk over 1984 toegekende subsidie bedroeg, inclusief herstructurering danserssalarissen f 9.519.800,-. De 3% salarissenkorting, geldende voor ambtenaren en trendvolgers, speelde daarbij een rol ten bedrage van f 222.000,-. Onze eigen begroting, eveneens rekening houdende met respectievelijk herstructurering danserssalarissen en 3% salarissenkorting, sloot op een totaalbedrag van f 9.740.700,-. Voor het verschil ad f 220.900,- diende derhalve binnen de exploitatie, in de loop van het jaar, ruimte gevonden te worden. Gezien het, na verwerking van herstructurering danserssalarissen, resterende exploitatie-tekort ad f 9.611.500,- impliceerde zulks dat wij daarin slechts gedeeltelijk zijn geslaagd. Voor een bedrag ad 91.7 mille dient derhalve het positieve saldo van voorafgaande jaren te worden aangesproken. Dit laatste bedrag wordt voor ruim $\frac{2}{3}$ verklaard door het uiteindelijk meer dan begrote negatieve resultaat van de Londense tournee. Bij de verschillende, in het voorafgaande hoofdstuk genoemde, rubrieken valt nog het volgende toe te lichten.

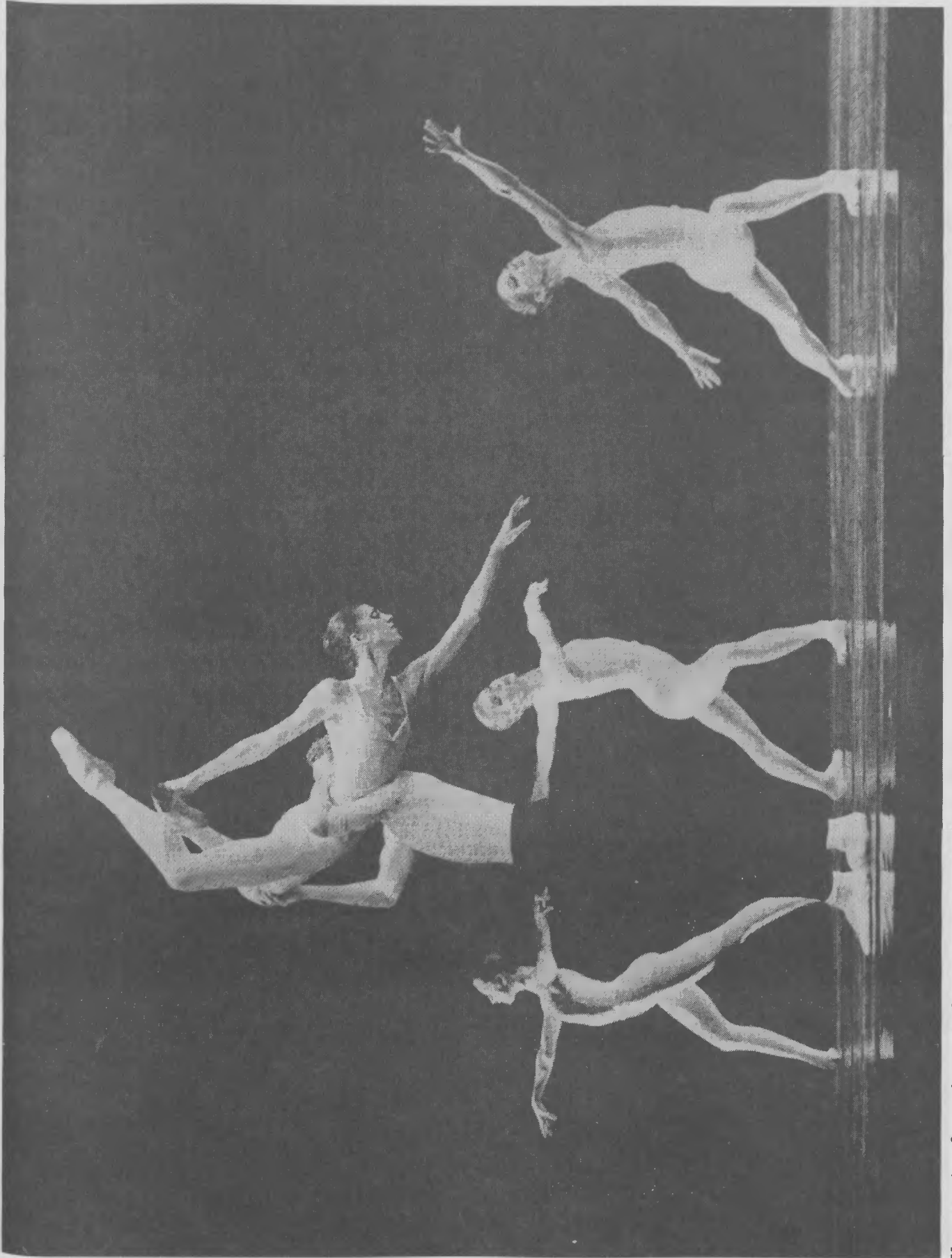
Personeelskosten: Het aantal niet-vervulde dansersvakatures lag hoger dan in vorige jaren. Ditmaal is dit voor een deel - zie onze argumentatie voor het budgetfinancieringssysteem - ook bewust "bijgestuurd". Voor de tegenvallende Londen-recettes en de hoge produktiekosten voor Romeo en Julia dienden besparingen elders gevonden te worden. Circa 1/3 van de lagere lasten voor personeel in vaste dienst vond zijn tegenhanger in belangrijk hogere kosten voor gastmedewerkers.

Algemene kosten: Dit cijfer kwam vrijwel precies op het getal voor 1983 uit. De overschrijdingen vonden vooral plaats in de rubrieken: repetitiekosten, kantoorkosten (fotokopieer- en kantoorapparatuur), algemene publiciteit en externe adviseurs (marktonderzoek).

Vorbereidings- en monteringskosten: Deze totale rubriek ligt nagenoeg volgens budget. Belangrijk hogere uitgaven voor kostuums (Romeo en Julia) werden ondermeer gekompenseerd door meevallende inrichtingskosten voor deze zelfde serie in Theater Carré.

Voorstellingskosten: De seriebespelingen reduceerden onze dekortransporten aanzienlijk. Ondanks goede recettes kon op de, daarvoor deels van afhankelijke, post zaaluren c.a. eveneens duidelijk beneden budget worden gewerkt. Overwerken toneelkosten ondervonden eveneens de voordelen van het seriebespelingssysteem. De aard van, met name het muzikale, repertoire leidde tot ruim 40% budgetoverschrijding voor auteursrechten.

Inkomsten: Bij de recettes overschreed het Amsterdamse cijfer (ruim 1.026 mille) voor de eerste maal het miljoen, en werd het budget met circa 4% overschreden. Den Haag vertoonde een gunstige ontwikkeling, evenals Utrecht en de overige gemeenten. Rotterdam was, gezien het lager gegeven aantal voorstellingen na de Schouwburgsluiting slecht vergelijkbaar. Zeer tegenvallend waren, zoals gezegd, de recettes tijdens de Londense tournee. Ondanks een extra toegezegde WVC-subsidie, verzwaarde deze tournee onze jaarexploitatie per saldo met 117 mille, waarvan 67 mille meer dan begroot.

Movements for piano and orchestra met c.a. Coleen Davis en John Wisman

18. SLOT

Het schrijven - en intern behandelen - van de concept-tekst van een jaarverslag als het onze is een aangelegenheid, waarmee geruime tijd gemoeid is. Het dilemma is dan vaak om, bij afsluiting en in produktie geven van de definitieve tekst, deze aan de inmiddels ontwikkelde aktualiteit aan te passen.

Het lijkt ons verstandiger dat niet te doen. Daarom treft u in dit verslag aan, naast de feitelijke opgaven en verantwoordingen over 1984, en de toekomstvisie voor 1986 en volgende jaren, een weergave van de beoordelingsmomenten, waarop bij het opstellen van de hoofdstukteksten deze beide zaken op elkaar aansloten.

Op dat moment was er bijvoorbeeld nog geen sprake van de op 6 mei j.l. ingegane staking op de bouwplaats van het Muziektheater. Een aangelegenheid die op vele in dit verslag behandelde punten ingrijpende gevolgen kan hebben.

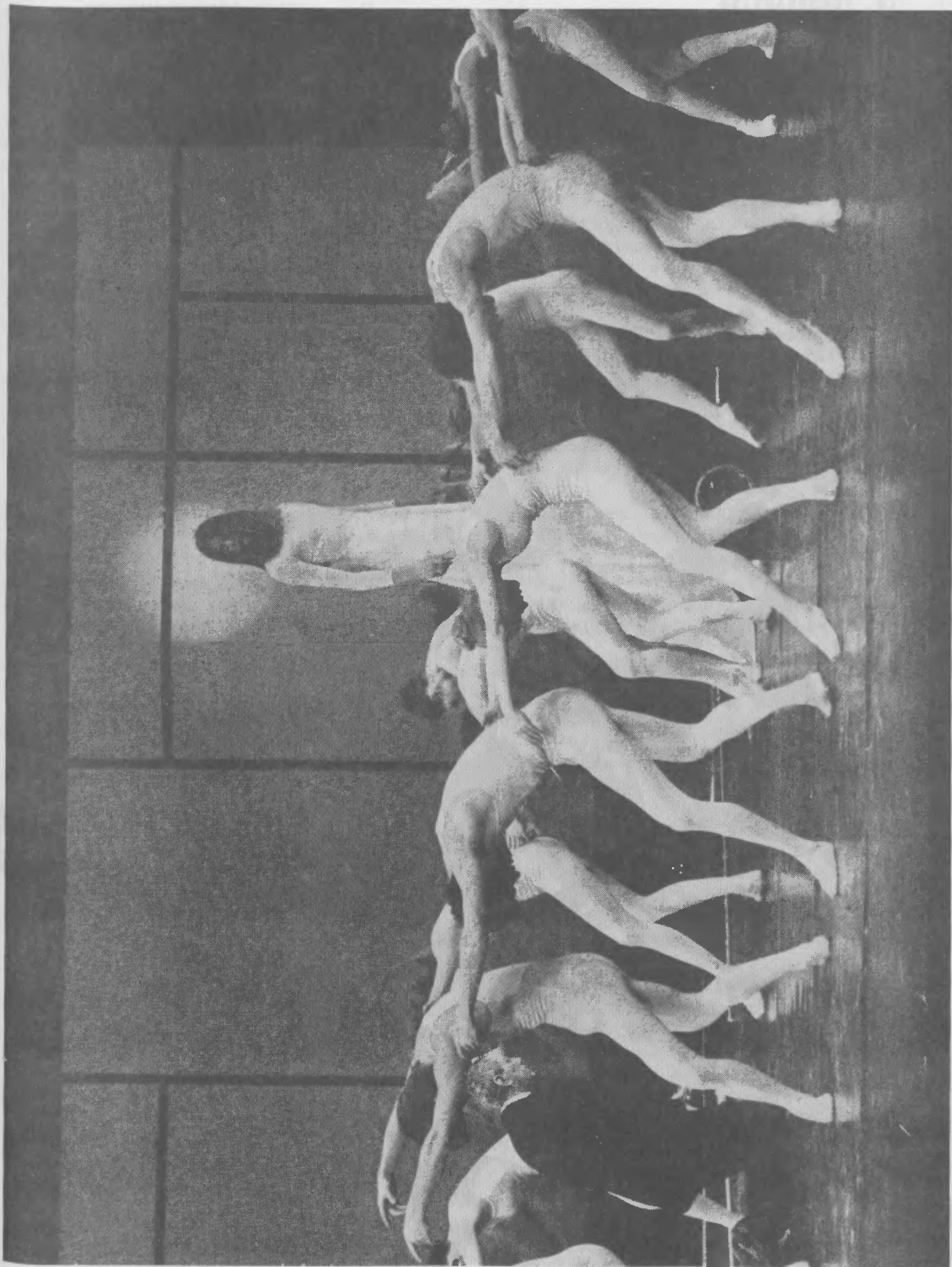
In de aanvangsmaanden 1985 is intern binnen Het Nationale Ballet ook veel aandacht besteed aan de toekomstige samenstelling van de artistieke leiding en staf. Wij wachten met het releveren van die gedachten tot het 1985-verslag.

De voorbereidingen voor een belangrijke tournee in de komende herfst moesten, als gevolg van onvoorziene ontwikkelingen in de repertoire - samenstelling, in een relatief laat stadium worden afgebroken.

Dat alles maakt deel uit van de dynamiek die ons bedrijf eigen is. Een situatie, waarin wij niet principieel van andere instellingen verschillen - zij het dat de lopende jaren ons wel voor grotere opgaven op het punt van slagvaardigheid en visie-formulering stellen dan ooit eerder. De uitdaging voor de toekomst aan onze groep maakt dat echter niet tot een last, maar tot een in verwachtingsvol optimisme te aanvaarden verantwoordelijkheid.

Rudi van Dantzig

Anton Gerritsen

Voor, tijdens en na het feest met Louise Vine als de gastvrouw

19. PERSREAKTIES

Zoals gebruikelijk geven wij op de navolgende pagina's een overzicht van de wijze waarop de pers heeft gereageerd op ons 1984-repertoire.

DAAROM
TRUCIUM
TIJDSKRANT
TIJDSMEEN Dagblad
WELVAREN
VRIJ NEDERLAND
NRC

PIANOVARIATIES V (Exposed)

Alle critici gaan uit de aard der zaak in op de verbinding die de choreograaf met dit nieuwe werk gelegd heeft met zijn voorafgaand ballet Pianovariaties IV (Pose). Beide balletten zijn, sinds de premièredatum van Exposed, ook steeds in elkaar overlopend gedanst. Het feit dat de hoofdrol in Pose - aanvankelijk gedanst door de niet-danser Paul Blanca - nu, met die in Exposed, door Clint Farha vertolkt wordt, krijgt daarbij veel aandacht.

De verstgaande conclusie heeft daarbij Marcel-Armand van Nieuwpoort (Het Financieel Dagblad): 'Het machteloze dat Blanca in zijn interpretatie ten toon spreidde wordt door Farha overschaduwd door een nonchalance en een gevoel van superioriteit - wellicht ook door zijn rol in het aansluitende Exposed, kortom Pose is Pose niet meer door een enkele wijziging in de rolbezetting'.

De choreografie ondervindt bijval en afkeuring voor zijn eenvoud. Ine Rietstap (NRC-Handelsblad): 'Zoals altijd bij van Manen is de structuur heel helder, logisch en direct. Er is niets overbodigs, er is geen sentimentaliteit. Hij maakt statements in beweging. De manier, waarop hij een heel simpele beweging een volstrekt nieuwe waarde weet te geven vind ik altijd weer fascinerend. En Jean-Paul Vroom weet dezelfde zaken perfect in zijn aankleding en toneelbeeld te vatten. De uitvoering was, zoals te verwachten was uitstekend'.

Eva van Schaik (Trouw): ...een beheerst mechaniek. Juist die beheersing maakt decoratieve of anecdotische bewegingen overbodig en die worden ook zeer bewust weggelaten. Daardoor komt het ballet over als glashelder, strak, functioneel en in ieder geval, recht voor zijn raap'.

Hans Vogel (Het Parool): 'Hij heeft het weer geflikt: andermaal een ijzersterk ballet'. Chiel Jakobs (Het Vrije Volk): 'Niets nieuws, een vertrouwd van Manen, maar schitterend'.

Veel gereserveerder echter een aantal bladen, met als respectievelijke koppen:

- Hans van Manen mist zijn doel (Het Binnenhof)
- De meester maakt een misser (Goudse Courant)
- Exposed nogal arm aan bewegingen (De Volkskrant)
- Ballet met veel lege plekken (Algemeen Dagblad)

Zeer kritisch voorts het Utrechts Nieuwsblad (Marc Jonkers):

...het vierde programma van Het Nationale Ballet leverde wederom een teleurstellende avond op, waar van topkunst weinig sprake was. Men kan zich terecht afvragen of het pijnlijk gemis van vergelijking met andere belangrijke balletgezelschappen in de wereld niet publieksmisleidend werkt. In het land der blinden is per slot eenoog koning In het spel manipuleren de twee groepen elkaar, echter zonder een verrassende ontwikkeling. Het einde, waarin de hele groep op hetzelfde ritme deint in een bundel licht, is dan ook slechts een theatraal cliché'.

Waar tenslotte vrijwel alle critici Pianovariaties V als een in hoofdzaak abstract ballet aanmerken, zegt Ariejan Korteweg (Leids Dagblad): ... ik aarzel om het een geslaagd ballet te noemen. Van Manen heeft zijn hok bevolkt met wel erg bekende hanen. Ondanks de omkering voegt het ballet weinig aan zijn voorganger toe. Om dit type tegen te komen hoeven de meeste mannen de deur niet uit. De uitvoering liet niets te wensen over'.

RODIN

Algemene teneur van de critici: lof voor het initiatief om het weinig bekende hedendaagse Russische repertoire middels dit werk in Nederland een presentatiemogelijkheid te geven. Meer curieus dan opzienbarend. Zij het echter - ook hier - met toch duidelijk uiteenlopende waarden voor de choreografie:

- Het Binnenhof (Frank Delboy): 'De volmaakte schoonheid van deze beelden kreeg een bewegende, vooral dramatische pendant in drie miniaturen, die vaak veel meer waren dan wisselende poses..... overal heeft de weduwe van de choreograaf.....elke verouderde pathetiek weten te vermijden. In één woord meesterlijk'.
- Haarlems Dagblad (Jan Baart): 'Meer documentaire dan artistieke waardehet werk behoort tot het pathetisch overkomende socialistisch realisme dat decennia lang de kunst van de Oostbloklanden heeft gedomineerd..... steekt het pijnlijk achterhaald af tussen de twee omlijstende reprises, Grosse Fuge en De Groene Tafel'.
- Algemeen Dagblad (Conrad van de Weetering): 'Jakobson is op meesterlijke wijze in zijn opzet geslaagd.... ongelofelijke muzikaliteit.... ronduit bewonderenswaardig... het resultaat is beeldschoon...in de dans een grote spanning, Joanne Zimmerman en Barry Watt doen wonderenabsoluut meeslepend is het slotnummer Minotaurus en de nimf.... Jane Lord en Clint Farha vullen hun duet met drama en een gevaarlijke, dynamische beweging'.
- Eva van Schaik (Trouw): 'Clint Farha als een afgepeigerde Minotaurus, die een onbesuisde nimf bespringt, kunnen we het best zo snel mogelijk vergeten'.
- Luuk Utrecht (De Volkskrant): 'ieder miniatuur is een artistiek juweel, dankzij de compositorische gaafheid en inhoudelijke bezieling waarmee steeds dans en mime zijn versmolten. De gebaren, houdingen en passen zijn stuk voor stuk geladen met zeggingskracht'.
- Hans Vogel (Het Parool): ' 's Nachts gaan de beelden in het wassenbeeldenmuseum leven en dan zie je dit, dacht ik..... van mij mag het na deze serie weer goed worden opgeborgen'.
- Mia Aleven-Vranken (De Telegraaf): '...pleit voor Jakobsons ontembare scheppingsdrift, de bij deze Nederlandse uitvoering naar geest en techniek voorbeeldig tot gelding kwam..... de gerijpte liefde in smachtende, langgelijnde bewegingen van Coleen Davis en Henny Jurriëns en de heel expressieve, erotische dans door Alexandra Radius en Lindsay Fischer.. '.
- Anton Koolhaas (Vrij Nederland): '...de balletten zouden trouwens ook geplaatst kunnen zijn in een vooroorlogse kerstshow van Tuschinski, toen men daar nog veel werk van maakte en trouwens ook als een kracht-naar-kruis nummer in alle goede varieté-theaters. Een beetje vreemd is het wel om het op het programma van Het Nationale Ballet te vinden.tamelijk kitscherachtige gedogingen van, o god, wat is liefde hoog, noodlottig, nijpend, zalig, eeuwig, lekker, edel, beter, robbedoelig, grandioos, tragisch, pas op ik vreet je op, pas op hij vreet mij op, vredig, loom'!
- Chiel Jakobs (Het Vrije Volk): '...een indrukwekkend ballet, waarin de maker zichzelf een enorme krachttoer heeft opgelegd en waarin vele vernieuwingen uit onze balletdagen plotseling niet zo heel nieuw blijken te zijn'.
- Jaap Joppe (De Typhoon): '...aardig om te zien en voortreffelijk gedanst door vijf paren, onder wie Belle Bonarius en Reinbert Martijn en vooral Clint Farha en Jane Lord imponeren'.
- Marcel-Armand van Nieuwpoort (Het Financieele Dagblad): '... heeft het ballet niets van de vaart en souplesse van Rodins werk, maar meer iets mechanisch, robotsachtigs, dat weliswaar zeer expressief werkt'.

Rodin met Alexandra RADIUS en Lindsay FISCHER

SLOW, HEAVY AND BLUE

Veel bladen wijden aandacht aan de - aan deze in Scheveningen uitgebrachte voorafgegane - protestdemonstratie van dansers en Balletorkest-musici tegen de plaatsing van kruisraketten, waarvoor deze 10e mei als landelijke vredesaktiedag gold. Ook daarover uiteenlopende geluiden, o.m.:

- Frank Delboy, Het Binnenhof: 'In het goed bezette Circustheater werd ruim een kwartier te laat begonnen, omdat vooraf met tromgeroffel en koerend koper een soort vredesmars met spandoeken en koorzang de scène vulde. Daar kwam het betalend danspubliek evenwel niet voor.'
- Ariejan Korteweg, Leids Dagblad: 'Een terecht initiatief. Over zaken van leven en dood mag iedereen zich op elk moment uitspreken. Want al lijkt tijdens een balletuitvoering een kernoorlog verder weg dan ooit, ook kunst is niet waardenvrij en ook kunstenaars zijn mensen van vlees en bloed. Het is daarom zeer te prijzen als een groep met de naam en faam van Het Nationale Ballet stelling durft te nemen.'

Carolyn Carlsons choreografie - en met name ook de uitvoering - worden in meerderheid positief beoordeeld.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): 'Een sprankelende levendigheid, een groot en zeer subtiel gevoel voor beweging, een opmerkelijke muzikaliteit, een treffend gebruik van sfeer. Slow, Heavy and Blue ontvouwt zich als een tapijt van harmonisch in elkaar overvloeiende lange bewegingslijnen van geraffineerd sierlijke details van handen en armen....de negen dansers dartelen als bijna onwereldse wezens in een continue doorlopende stroom over het toneel. Het is een verrukking van geraffineerde dans.'

Eva van Schaik (Trouw): 'Carlsons rivier stroomt voorbij als een weldadige lavenis voor het oog....onder de negen uitvoerenden komen enkele jonge Nederlandse dansers verrassend trefzeker voor de dag: Belle Bonarius, Mirjam Braam, Ted Brandsen, Sjoerd van den Berg en John Wisman. Met hun soepel verende lichamen en watervlugge passen en vingers weten zij van Slow, Heavy and Blue een hallucinerend ballet te maken, met een perfect evenwicht....op het toch al zo omvangrijke repertoire van Het Nationale Ballet is het zeker een grote aanwinst.'

Caroline Willems (Haagsche Courant): '...een werk vol tegenstellingen, dat ook tegenstrijdige reacties oproept. Boeiend en vervelend, intrigerend en tegelijkertijd irriterend, met andere woorden: een choreografie, die je een tijdje bezig houdt...De jonge garde van Het Nationale Ballet weerde zich dapper.'

Luuk Utrecht (De Volkskrant): '...De schoonheid van Carlsons bewegingsconstructies is echter groter naarmate ze perfecter wordt uitgevoerd. Wat dit aangaat, bleek de Nederlandse première van goede kwaliteit, met als uitblinkers Mikko Nissinen, Sjoerd van den Berg en John Wisman. De choreografie van deze prachtige aanwinst is vooral boeiend door de meesterlijke manier, waarop Carlson de ruimte gebruikt.'

Enkele verdere citaten:

'Het lijkt erop dat Carlson te veel op effectbejag uit is geweest...Vergeefs zocht ik te midden van die overdaad naar een achterliggende visie.'
(Ariejan Korteweg - Leids Dagblad)

'...niet zo monotoon als het schijnt...een belangrijk werk dat een verrijking van het repertoire betekent. Het blijkt de dansers te inspireren.'
(Hans Vogel - Het Parool)

'Behalve voor de liefhebbers van minimal music bevat deze soms slaapverwekkende choreografie van Carolyn Carlson, weinig interessants.'
(Frank Delboy - Het Binnenhof)

'Het ballet lijkt dan te lang, wat het naar mijn gevoel niet is, voortreffelijk werk van de jongeren...' (Chiel Jakobs - Het Vrije Volk)

Tenslotte wijden meerdere critici aandacht aan de keuze van Carolyn Carlson als choreografe binnen het totale repertoire van Het Nationale Ballet. Onder hen, o.m.:

M.R.Ziegler (De Telegraaf): '...klonk er boegeroep. De kreten van afkeuring moesten het echter rap afleggen tegen het "bravo", ondersteund door een klaterend applaus. Dit verschil in waardering doet de vraag rijzen of Het Nationale Ballet er, met een dubbel zo grote zaalbezetting in het verschiet, verstandig aan doet deze moeilijk te vatten, uiterst abstracte, naar minimal-art neigende eigentijdse dansvorm op 38 minuten durende, repeterende "soft music" van René Aubry, al te vaak op het programma te nemen. Wie kijkt er graag naar huppelende, getergd gebarende dansers die een halve marathon op het podium afleggen.'

Marcel-Armand van Nieuwpoort (Het Financieele Dagblad): 'Aan de andere kant past een dergelijke choreografie goed in het repertoire van een academisch gezelschap...Wat overigens niet wegneemt dat je je kunt afvragen of Het Nationale Ballet niet net zo goed een choreografie had kunnen nemen van een Nederlandse choreografe die in een vergelijkbare stijl werkt.'

BITS AND PIECES

Alle critici schenken bij hun bespreking van dit werk uiteraard volop aandacht aan het zelf optreden van van Manen in dit werk - meerderen signaleren ook de verbinding met van Manens andere artistieke bemoeienissen: die op het gebied van de choreografie.

De beoordeling van het werk zelf vindt ook hier zowel voor- als tegenstanders.

Ine Rietstap (NRC Handelsblad): '... In de uiterst effectieve terzake doende en stijlvolle kostumering van Keso Dekker en de even fraaie belichting van Jan Hofstra werd Bits and Pieces door zijn uitgekende humor en vakmanschap de hit van de avond, al waren er hier en daar in de pauze nogal wat kritische opmerkingen te beluisteren in de trant van ijdel vertoon, gladjes, oppervlakkig, etcetera. Wat mij betreft, ik geniet van dat altijd weer even anders zijn, van de feilloze timing, het raffinement, de onmiskenbare elegantie en dat bewuste provocerende element in van Manens werk.'

M.A.Ziegler (De Telegraaf): 'Gezien deze en de andere vijf scènes - stilistische, met aan Pina Bausch herinnerende effecten, soms ook ontroerend zoals in de pas de deux van Julie Stanzak en Leo Besseling, en gemeten naar het enthousiaste onthaal, lijkt dit ballet een nieuw schot in de roos van Het Nationale Ballet.'

Conrad van de Weetering (Algemeen Dagblad): 'Met dans heeft dit allemaal niets te maken, en als cabaret is het niet interessant genoeg.'

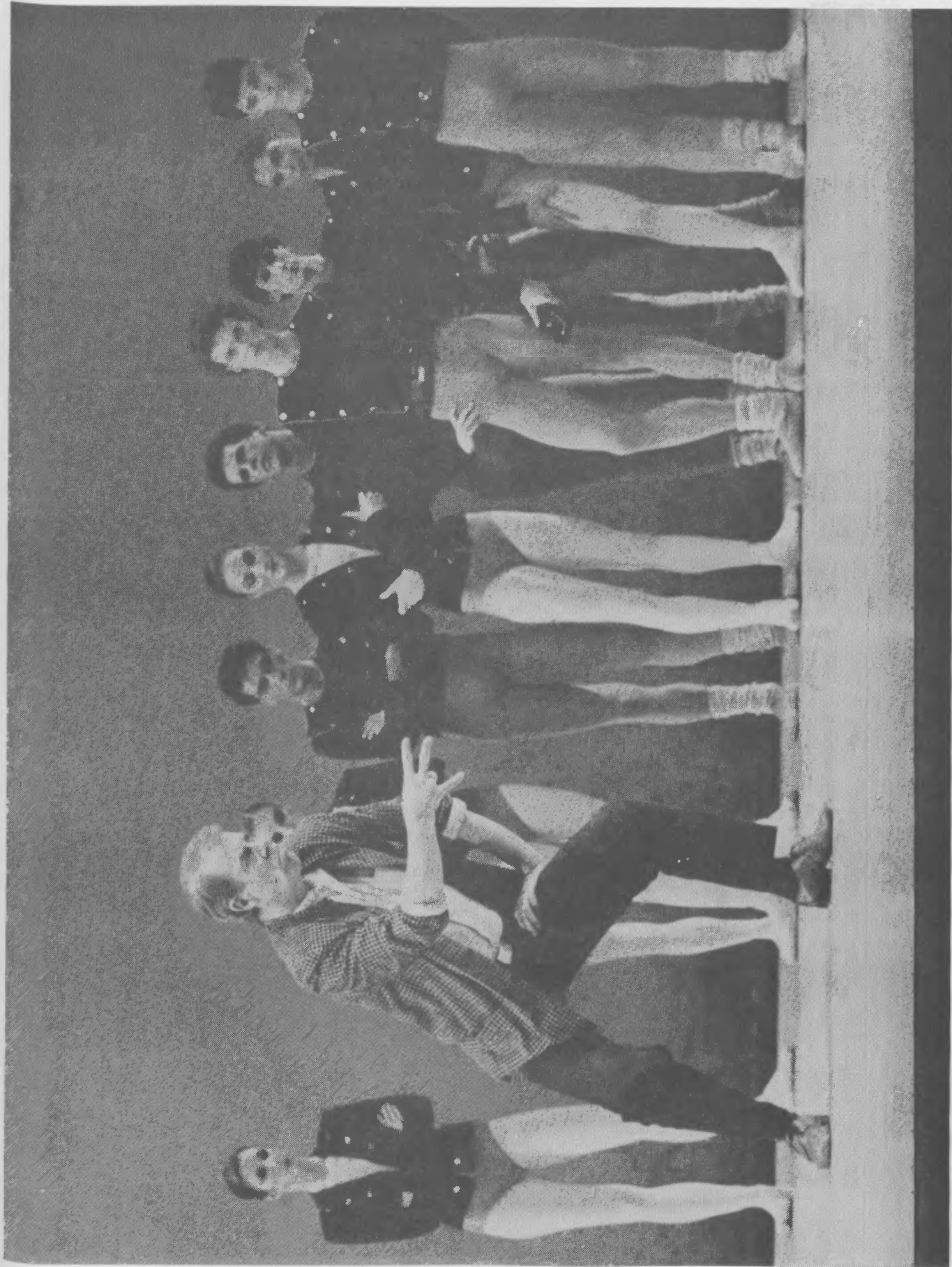
Jan Baart (Haarlems Dagblad): 'Bits and Pieces straalt een humor uit, soms zelfs een amuserende oppervlakkigheid, die Hans van Manen tot in de vingertoppen lijkt te beheersen... een divertissement van grote klasse... een perfect werkend humoristisch ballet.'

Marc Jonkers (Utrechts Dagblad): 'Alle laden zijn weer opengetrokken om tot een easy ogend resultaat te komen.... Het leidt nauwelijks meer tot dans, maar tot marionettenspel.'

John Percival (The Times): '... the most personal statement in Bits and Pieces is the opening section... repetitive, mundane, but fascinating... van Manen demonstrates how much interest can be found in such actions, as walking on, sitting down, standing up and the like.'

Caroline Willems (Rotterdams Nieuwsblad): '... de bijna onbeschaamd oppervlakkige maar verrukkelijke entertainer van Manen.'

Chiel Jakobs (Het Vrije Volk): '... het absolute hoogtepunt van dit eerste Holland Festival dansavondje.... en dan treedt Hans van Manen zelf in het strijdperk... wat hij dan laat zien is meesterlijk van expressie en tegelijk een kostelijke grap... het laatste deel: zelden zag ik het ensemble in zo'n sublieme eenheid en met zoveel geladenheid aan het werk.'

Bits and pieces met op de voorgrond choreograaf Hans van Manen

RIJMLOOS

Dit ballet - tezamen met Hans van Manens Bits and Pieces - in het Holland Festival in première gebracht brengt meerdere critici tot vergelijkingen in van Schayks stijl met die van van Manen. Of tot algemene beschouwingen over het Nationale Ballet-repertoire.

Het verst gaat daarin Marc Jonkers (Utrechts Dagblad) die meent dat dit programma: '...niet het beeld van artistieke crisis bij dit gezelschap heeft kunnen wegnemen.' Hij prijst weliswaar van Schayks moed om vanuit een beperkt principe te werken,...', maar ...kan de symboliek achter de beelden niet vatten, ook al zijn ze verder intrigerend...het resultaat is weinig opwindend.'

Conrad van de Weetering (Algemeen Dagblad) noemt Rijnloos 'het hoogtepunt van de avond.... Hier wordt iets nieuws aan de dans toegevoegd op basis van de historie. Een boeiend experiment!'

Caroline Willems (Rotterdam Nieuwsblad) vindt dat van Schayk 'een mooi, maar onbegrijpelijk ballet heeft afgeleverd.' Zij laakt de uitvoering:

'...was er een uitermate onzeker en slordig werkend ensemble te zien.'

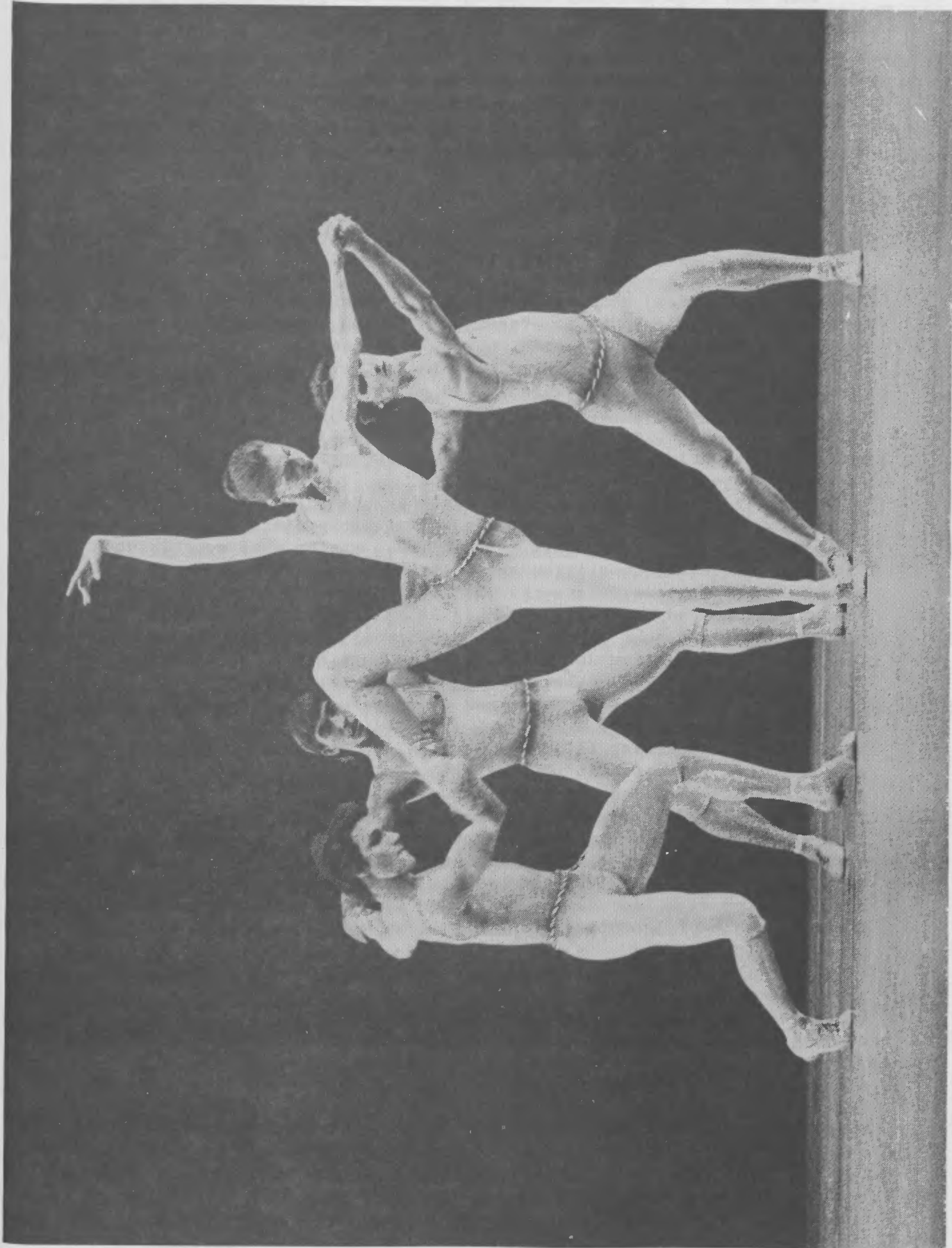
Ine Rietstap (NRC Handelsblad) spreekt van 'een uitermate rusteloos werk, getuigend van een buitengewoon creatieve geest waarin een opeenstapeling van ideeën en associërende beelden nauwelijks meer de ruimte geeft voor de uitkristalisering van één daarvan... Het meest helder en dan ook meteen overtuigend en indrukwekkend waren die fragmenten, waarin slechts enkele dansers gebruikt werden.' Als zodanig prijst zij het duet van Bruno Barat en John Brown en het slotfragment van Valerie Valentine en Clint Farha.

Hans Vogel (Het Parool) spreekt van '...de heldere lijnen, die nu en dan in dit geheel getrokken worden, waren onvoldoende om de zaak bijeen te houden.... Ik vrees dan ook dat Rijnloos geen blijvertje is.'

Jan Baart (Haarlems Dagblad) daarentegen: '...tegelijk theateraal verrassend werken in de opbouw van het ballet. Individuele emoties zijn door Toer van Schayk verwerkt in zeer fraaie duetten.... op schitterende wijze uitdrukking geven aan een subtiele en doordachte danstaal, waaruit een bezonken levensvisie spreekt.'

Luuk Utrecht (De Volkskrant): '...voor het overige is de choreografie nogal ongerijmd. Dit komt vooral omdat de dansbeelden zelden intrigerend zijn en steeds onduidelijk blijft waar ze vandaan komen of waar ze toe dienen.'

Marcel-Armand van Nieuwpoort (Financieele Dagblad): '... veel prachtige sculpturale bewegingscombinaties. Vooral door de magnifieke belichting kwamen de levende beeldhouwwerken goed tot hun recht.... de choreograaf handig gebruik maakte van de verschillende lichaamsvormen van de dansers en zo plaatste hij bijvoorbeeld de kleine vrouwen Joy Bain en Katalene Borsboom in een kwartet met de lange vrouwen Valerie Valentine en Joanne Zimmerman.... een overtuigend bewijs van van Schayks grote talent tot het maken van sprekende beelden.'

Rijmloos met v.l.n.r. Barry Watt, Donald Acevedo, Coleen Davis en Henny Jurriëns

ROMEO EN JULIA

Het merendeel van de kranten recenseert deze voorstelling meer dan één keer. De vier afzonderlijke bezettingen voor de meeste hoofdrollen brengen de Critici ertoe niet alleen de produktie in zijn geheel, maar ook in zijn afzonderlijke interpretaties te beoordelen.

De encenering ontmoet over de hele linie grote lof:

- Hans Vogel (Het Parool): 'Van Dantzig's meesterhand is ervaren genoeg om in deze sensationele klassieker een pakkende visie ten toon te spreiden ... Het Nationale Ballet in briljante vorm ... Wat er sinds 11 oktober in Carré gebeurt moet iedereen die zich bij het theater betrokken voelt met trots en vreugde vervullen ... elke keer was het feest!'
- Chiel Jacobs (Het Vrije Volk): '... de piste van Carré, die er voor gemaakt lijkt ... prachtig gebruik van de ruimte ... de menselijke visie van van Dantzig is bepalend'.
- Anton Koolhaas (Vrij Nederland): '... in de piste en op het toneel, door Toer van Schayk omgebouwd tot Verona. En in een meesterlijke regie van Rudi van Dantzig werd dat geheel nogmaals betoverd ... een volstrekt harmonisch geheel als zelden vertoond is in Carré.'
- Marc Jonkers (Utrecht Nieuwsblad): 'De voorstelling is in theatertech- nisch opzicht een hoogstandje.'

Veel aandacht schenkt de pers aan de maatschappelijke context, waarin van Dantzig bij deze nieuwe instudering het ballet heeft geplaatst. Daarbij komt ook de inzet van kinderen aan de orde:

- Luuk Utrecht (de Volkskrant): 'Van Dantzig's Romeo en Julia behoort tot de meest overtuigende, ontroerende balletinterpretaties van Prokofiev's compositie ... op een zinvolle en vaak leuke manier veel gebruik maakt van kinderen, leerlingen van de Nel Roos Akademie, waarmee Het Nationale Ballet nauw samenwerkt. Zij lijken te behoren tot de echte minima van de stad Verona ... Hierbij is er in van Dantzig's aanpak wel een dramaturgische ongerijmdheid. Want hij koppelt de arrogantie van de macht alleen aan Julia's familie en laat het volk samengaan met Romeo's familie, alsof de laatste een soort arbeiderspartij zou zijn. Zo wordt versluierd dat het volk ook de dupe is van de machtsstrijd van feodale heersers'.
- Conrad van de Weetering (Alg. Dagblad): '... veel meer opgevat als een sociaal drama ... dit gaat ten koste van het theatrale effect ... eerder een verzwakking dan een verbetering van de oude versie'.
- Ine Rietstap (NRC-Handelsblad): '... de Montecchi ... volkomen onduide- lijk geprofileerd. De tweede belerende vinger wordt opgestoken door het invoegen van een groep kinderen, die duidelijk maakt dat het gedrag van ouderen het gedrag van de jeugd bepaalt. ... de maatschappelijke probleemstelling rijk, dus macht, tegenover arm, dus verdrukt, er met de haren bijgesleept, geforceerd en nauwelijks herkenbaar in de bestaande produktie ingevoegd'.
- Jan Baart (Haarl. Dagblad): '... een groot aantal kinderen brengt een grote levendigheid in de produktie, maar in contrast hiermee blijft de bezetting van de oudere personages dikwijls verwonderen'.

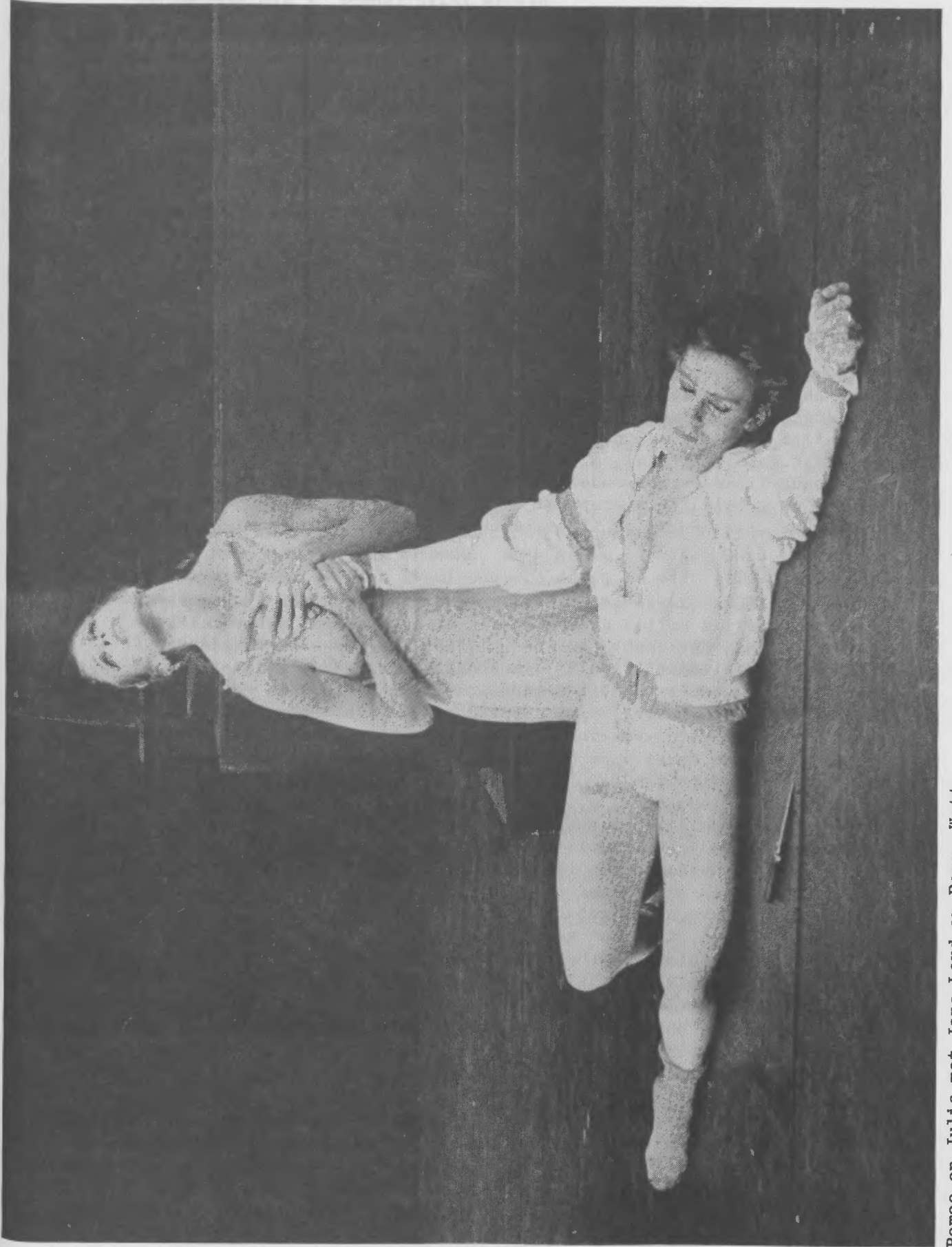
Zeer omstandig beoordelen de critici de afzonderlijke vertolkingen van de volgende dansers:

- Alexandra Radius (Julia): '... wist aan haar unieke lijst van danspres- taties een nieuwe toe te voegen, die in alle opzichten meeslepend is. Haar fenomenale Julia-vertolking weet ieder gebaar in relatie te brengen met de inhoud van het drama'. (Marc Jonkers, U.D.)
- Eva van Schaik (Trouw): '... de subtiele dramatiek, waarmee zij de rol opbouwt, wordt gesteund door een aan perfectie grenzende technische be- heersing'.

- Ine Rietstap (NRC-Handelsblad): '...een adembenemende Julia. De vereniging van schouwburg- en concertgebouwdirecteuren moet voor haar maar een diamanten prijs instellen'.
- Jane Lord(Julia): 'Zij lijkt geboren voor de rol van Julia, dankzij haar uiterlijk als een Botticelli-prinses en de grote zeggingskracht van haar dansen...ontroerende Julia'.(Luuk Utrecht)
Eva van Schaik: 'Voor Jane Lord moet afgelopen vrijdagavond een doorbraak in haar carrière betekenen: deze half-soliste danst én is beeldschoon en met haar dramatische persoonlijkheid vult zij het theater tot in de nok'.
- Jeanette Vondersaar(Julia): '...kan niet echt overtuigen als de prille Julia. Zij blijft een spontane sterke, jonge vrouw die warmte en strijdbaarheid uitstraalt...haar interpretatie mondt uit in een werkelijk ontroerende laatste akte, waarin haar sterke techniek volkomen dienstbaar wordt gemaakt aan de emotionele interpretatie. Een grote verrassing'.(Ine Rietstap).
Jan Baart (Haarl.Dagblad): '...Jeanette Vondersaar die in de eerste akten ook eerder superieur danst dan vertolkt, komt in de laatste akte als volwassen Julia tot grote bloei'.
- Katalene Borsboom(Julia): '...Vanaf het begin is het door Katalene Borsboom duidelijk dat het hier gaat om een drama met duidelijke afloop...doet dit alles met zoveel overtuiging...meeslepend in haar gevoel voor dramatiek, balancerend op het randje van de ongeloofwaardigheid. Haar Julia doet hierdoor zeer Russisch aan'.(Marc Jonkers)
Peter Rosier (Leidsch Dagblad): 'Is Katalene Borsboom er al? Nee, maar ze heeft ondanks haar jonge leeftijd al een aardig eind van de weg - die naar de top....afgelegd. Haar techniek is ruimschoots voldoende, haar inlevingsvermogen, haar uitstraling, voor verdere groei vatbaar'.
- Henny Jurriëns(Romeo, resp. Mercutio): '...als haar ongelukkige minnaar heb ik nooit zo perfect gezien in één klassieke rol als nu: een evenwichtige, doorleefde, sobere interpretatie van een honds moeilijke partij'.(Hans Vogel, Parool)
'Henny Jurriëns is ongeëvenaard in de lol, die hij heeft in het beweeglijke spel, waarmee hij zijn omgeving zichtbaar inspireert'.(Marc Jonkers)
- Barry Watt(Romeo): '...opmerkelijk debuteert als Romeo...gebeurt er een klein wonder met hem, hij straalt onder de grote liefde die hem ten deel valt'.(Jan Baart, Haarl.Dagblad)
'Barry Watt is als Romeo een mooie danser, maar blijkt als acteur steeds uiterst verwonderd te zijn over wat hem allemaal overkomt'.(Conrad van de Weetering, Alg.Dagblad)
- Lindsay Fischer(Romeo): '...blijft als heel degelijke, maar nog wat onbestemd passieve Romeo, vooral een schitterend beheerst danser'.
- Fred Berlips(Romeo): '...Haar minnaar was in de persoon van Fred Berlips uit de kunst: een blije innemende jongen met een hartelijke uitstraling'.(Hans Vogel, Parool)
Ine Rietstap(NRC-Handelsblad): 'had Berlips de juiste mengeling van jeugdige overmoed, gepassioneerde liefde en tederheid: zeer goed'.
- Alan Land (Tybalt): '...een zeer geloofwaardige en consequente Tybalt....hooghartig en snel aangebrand'.(Ariejan Korteweg, Leidsch Dagblad)
Ine Rietstap: 'Alan Land en Vicki Summers de grootste verrassingen. Land gaf zijn rol behalve technische beheersing veel allure en stijl mee en een onverwachte drift'.
- Clint Farha (Tybalt): '...uitblinker in deze bezetting vooral Clint Farha, een vurige Tybalt'.(Luuk Utrecht)
- Maarten van de Pas (Tybalt): '...verraste door zijn moeiteloos uitzien- de hoge en wijde sprongen en de zeer felle interpretatie van de rol... niemand wist zijn minachting voor het volk zo duidelijk te maken'.(Ine Rietstap)

- Vicki Summers (voedster): '..terwijl Summers zeer goed het trouwhartige, toegewijde en ietwat primitieve karakter van de voedster wist vast te houden'.(Ine Rietstap)
- Anja Leeftang (voedster): '..was overtuigend door haar moederlijke, hartverwarmende en meelevende aandacht voor haar kind'.(Ine Rietstap)
- Wim Broeckx (Mercutio): '..maakte van een van zijn eerste grote rollen een schitterende creatie'.(Hans Vogel)
- Uko Gorter (Paris): 'Gorter geeft als enige een verrassend innemend en geloofwaardig portret van deze meestal zo kleurloze figuur'.(Jan Baart)

JANUARY 1964

Romeo en Julia met Jane Lord en Barry Watt

NIEUWE GENERATIE CHOREOGRAFEN (RESP. HAYDN SYMFONIE, THIS WAY AND THAT,
SAY IT AGAIN. LOUDER, A BAD INFLUENCE)

In veel recensies wordt uiteraard allereerst ingegaan op het feit dat een nieuwe generatie dansers vanuit de eigen groep choreografische kansen wordt geboden.

Chiel Jacobs (Het Vrije Volk): 'De typering 'nieuwe generatie' is goed gekozen, want het gaat niet om debutanten'.

Anton Koolhaas (Vrij Nederland): '...jaren lang is het zo geweest, dat bedeesd samengestelde dansgroepen nauwelijks aan de volgende week durfden te denken of aan het volgende optreden'.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): 'Er is gemiddeld een verrassend hoge kwaliteit bij deze dansstukken met grote verschillen van vorm en stijl. In de meeste gevallen kunnen deze nieuwe werken worden beschouwd als producties met het nadrukkelijk eigen stempel van de makers en zijn daardoor een uitstekende aanvulling op het repertoire van Het Nationale Ballet'.

Marcel-Armand van Nieuwpoort (Financieele Dagblad): 'Ik vraag mij af of deze automatische voorkeur voor de eigen dansers - het vertrouwen dat hun geschonken wordt is uiteraard stimulerend - de juiste manier is om nieuw choreografisch talent een kans te geven'.

Jaap Joppe (De Typhoon): '...leuke en geestige dingen voor de studiospiegel vallen als een baksteen voor een publiek, dat kritisch is en waar voor zijn geld wil zien'.

De afzonderlijke werken ondervinden uiteenlopende waarderingen: over vrijwel de gehele linie positief voor John Wisman, wisselend voor Jan Linkens en Clint Farha en in meerderheid kritisch ten aanzien van Leo Besseling.

Haydn Symfonie

Caroline Willems (Haagsche Courant): 'Toch is zijn Haydn Symfonie een sterk persoonlijk ballet geworden, een divertissement met technische voetangels, dat met veel plezier - zij het slordig - werd gedanst'.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): '...een onmiskenbare muzikaliteit en gerijpt choreografisch talent. Haydn Symfonie van Jan Linkens is een schitterend geconcipieerd groepswerk, waarin bovendien de alerte houding en spirituele sfeer van de uitvoering er geen misverstand over laat bestaan dat dit werk ook een feest voor de dansers moet zijn. Veel uitvoerenden lijken zich te overtreffen'.

Frank Delboy (Binnenhof): '...een uitzonderlijk gaaf klassiek werkstuk. Vol vaart en precisie gedanst'.

Luuk Utrecht (De Volkskrant): 'Teleurstellend is Jan Linkens' Haydn Symfonie... Voor de genuanceerde verschillen in de muzikale stemmingsbeelden houdt Jan Linkens zich stokdoof'.

Marc Jonkers (Utrechts Dagblad): 'In deze chaos komt Jan Linkens' angst voor inhoudelijke visie het meest pijnlijk naar voren, aangezien hij geen statement kan plaatsen tegenover de bombastische muziek'.

Chiel Jacobs (Het Vrije Volk): 'Dat levert fraaie groepsballetten op en mooi solistisch werk voor de vier paren, waaronder Alexandra Radius met Han Ebbelaar en Joanne Zimmerman met Fred Berlips en een zeer mooie solo van Caroline Iura met haar bijna spreekwoordelijke natuurlijkheid'.

This way and that

Anton Koolhaas (Vrij Nederland): '...een klein vertoon van vormen van 'coquetterie', gedanst door Valerie Valentine, Leigh Hercher en Claire Philippart op muziek van David Sylvian, een petit rien, een duidelijk méér van hetzelfde...'

Marcel-Armand van Nieuwpoort (Financieele Dagblad): 'Besseling maakte in 1975 een veelbelovend debuut als choreograaf en heeft sindsdien nooit meer die originaliteit in zijn werk kunnen hervinden... Zijn nieuwste werk is

een mislukking...Hercher blinkt uit door haar elastische bewegingen, die een slangemans in de schaduw zouden stellen'.

Jan Baart (Haarlems Dagblad): '...een plezierig ironische toon...gebrek aan een echt eigen visie van deze beginnende choreograaf'.

Ine Rietstap (NRC-Handelsblad): 'Het komt er niet helemaal gaaf uit, maar Besseling heeft er duidelijk naar gestreefd een eigen signatuur te vinden en is daar zo nu en dan zeer wel in geslaagd door een inventief gebruik van de verschillende kwaliteiten van de danseressen...zeer fraai en geraffineerd modieus aangekleed door Ronald Kolk'.

Caroline Willems (Haagsche Courant): 'Bovendien stoorden de foeilelijke en slechte kostuums van Ronald Kolk'.

Say it again. Louder.

Conrad van de Weetering (Algemeen Dagblad): '...Say it again.Louder van John Wisman...is een ontdekking. Wisman slaagt er echter in deze flarden zodanig met vier danseressen, vier dansers en zes steeds weer anders gerangschikte transparante kamerschermen te illustreren, dat het geheel helder en overzichtelijk wordt. Een meesterprestatie'.

Douwe Schulte (De Nieuwe Krant): 'Ongemeen beeldend weet Wisman een spanning op te roepen, die de zaal in gesmeten wordt...'

Luuk Utrecht (De Volkskrant): '...het meest belangwekkende stuk van dit premièreprogramma, Say it again. Louder. Hierin wordt dynamisch en vaak driftig bewogen, waarbij Wisman vooral geïnspireerd is door de emotionele dansstijl van Jiri Kylian'.

Marcel-Armand van Nieuwpoort (Financieele Dagblad): 'De opvallende keuze voor de dansers (allemaal gerecruteerd uit het corps de ballet: Suzanne Arbabzadeh, Bruno Barat, Wim Broeckx, John Brown, Josiane Geys, Reinbert Martijn, Cathy Nussbaumer en Vicki Summers)droeg er mede toe bij dat er een homogene boeiende choreografie ontstond, die uitblonk door variatie en diepgang'.

Ine Rietstap (NRC-Handelsblad): 'Wisman hanteert een eigenzinnige, driftige en bijna agressieve bewegingstaal met felle uithalen. De opbouw en de structuur van het werk zijn compact en sluiten in sfeer uitstekend aan bij het derde deel van Berio's compositie Sinfonia. Ook hier werd verrassend goed gedanst'.

A bad influence

Ariejan Korteweg (Leidsch Dagblad): 'Het beste stuk was voor het slot bewaard. Clint Farha is een groot danser; daaraan twijfelt niemand...behalve hij zelf...Een Amerikaanse hoorn des overvloeds waar nog veel moois uit kan komen'.

Luuk Utrecht (De Volkskrant): '...oppervlakkigheid troef...Van artistiek belang ontbloot...'

Ine Rietstap (NRC-Handelsblad): '...tamelijk chaotisch en choreografisch oninteressant...een aangename verrassing Toer van Schayk weer als danser op het toneel te zien...'

Jan Baart (Haarlems Dagblad): '...zeer geslaagd choreografisch avontuur'.

Conrad van de Weetering (Algemeen Dagblad): 'Scènes uit De Lof der Zotheid worden door de dansers zodanig bespottelijk gemaakt dat het voor iedereen duidelijk moet zijn met hoeveel afkeer zij deze rollen dansen... Het was kennelijk niet de bedoeling van Clint Farha een echt ballet te maken maar als manifestatie van onvrede is het een duidelijk teken'.

Frank Delboy (Binnenhof): 'Het ballet, tot verrassing van oudere balletkenners mogelijk gemaakt door de Nederlandse ballerina van het eerste uur, de vooroorlogse Mascha Stom, die thans in Canada woont...'

STRAVINSKY PROGRAMMA(premières van MONUMENTUM PRO GESULADO, MOVEMENTS
FOR PIANO AND ORCHESTRA;
reprises van AGON, COLLECTIVE SYMPHONY)

In de koppen, resp. aanhef van vele recensies, valt het accent op de verdere uitbreiding, die met de beide premières aan het Balanchine-repertoire van Het Nationale Ballet wordt gegeven:

- Het Vrije Volk: 'Balanchine-Stravinsky, een koningskoppel voor 't ballet'.
- Rotterdams Nieuwsblad: 'Een hecht driemanschap: Stravinsky, Balanchine en Het Nationale Ballet'.
- Parool: 'Balanchine-tweeluik verrijkt repertoire'.
- Volkskrant: 'Nationale Ballet briljant met Balanchine', welks recensent (Luuk Utrecht) de aandacht vestigt op: 'De laatste twee balletten, waarvoor Balanchine een bijzondere voorliefde had, worden nu voor het eerst uitgevoerd door een andere groep dan zijn vermaarde New York City Ballet'.

Voor de beide premières wordt met name Coleen Davis als de centrale soliste zeer geprezen. Het Leidsch Dagblad brengt de kop 'Glansrol voor Coleen Davis' over 3 kolommen en vervolgt (Ariejan Korteweg): 'Vooral Coleen Davis deed dat voortreffelijk. Haar sierlijke lijnen maken haar geknipt voor een zo statige dans. Haar partner John Wisman, nog niet met hoofdrollen vertrouwd, begeleidde haar bekwaam. De overige paren brachten de geometrische patronen van Balanchine gaaf over al was de afwerking niet altijd gelijk'.

Rotterdams Nieuwsblad (Caroline Willems): 'Voor Balanchine is dansen het synoniem van vrouwelijkheid. Coleen Davis weet dit aspect volledig uit te buiten. Schrijft zij in 'Monumentum..' als een grande dame over het toneel, in 'Movements..' doet zij meer aan een spotvogel denken. Op de wat harde, brokkelige muziek varieert zij van uitermate kwijnend tot fel prikkelend. Zij danst vol overtuiging, met een moeiteloze techniek en is zeker van zichzelf'.

Parool (Hans Vogel): 'De perfecte John Wisman en de zeer bijzondere Coleen Davis waren het centrale paar'.

In het tweede werk (Movements for piano and orchestra) krijgt ook Joanne Zimmerman veel lof.

Rotterdams Nieuwsblad (Caroline Willems): 'Hierin lukt het de sprankelende Joanne Zimmerman - na een wat voorzichtig gedanst begin - in de tweede pas de trois het gereserveerde Haagse publiek wat lossere in de stoelen te laten zitten'.

Trouw (Eva van Schaik): 'In de voorstelling van Het Nationale Ballet zijn het vooral Joanne Zimmerman en John Wisman, die dat waarmaken. In de serieus, strenge aanpak brengen zij momenten van sprankeling en speelsheid. De solisten Valerie Valentine en Lindsay Fischer leverden weliswaar een imposante fysieke prestatie, door de indruk te wekken dat hun elastische lichamen kneedbaar zijn als was, maar al dat rek-en-strekwerk is allemaal te smachtend, te lijdzaam en in elk geval zonder gevoel voor relativering'.

Algemeen Dagblad (Conrad van de Weetering): 'Er gebeurt zoveel tegelijk in dit negen minuten durende, flitsende bewegingsspel dat je ogen tekort komt om alles ineens te bevatten, maar wel ogenblikkelijk meegesleept wordt door de briljante sfeer. Coleen Davis en John Wisman aan het hoofd van zes danseressen doen wonderen'.

De Volkskrant (Luuk Utrecht): 'Zoals gebruikelijk bij de Balanchine-uitvoeringen door Het Nationale Ballet werd de uitvoering gekenmerkt door een grote mate van precisie en stijlzuiverheid, die ook te danken zijn aan de instudering door Susan Hendl'.

Verdeelder is de pers over de reprises Agon en Collective Symphony. Haarlems Dagblad (Jan Baart): 'Bij de huidige reprise blijken de uitvoerenden als totaliteit de passen en choreografische lijnen wel correct uit te voeren, maar in een nogal zware stijl. Er wordt heel hard gewerkt, niet altijd echt "gedanst". Joanne Zimmerman, door haar innemende flair, en John Wisman, met zijn voortdurend in kwaliteit groeiende lichte stijl, brengen als weinigen het speelse element dat Agon zijn bekoring geeft'.

Parool (Hans Vogel): 'Het ontbeerde over de hele linie de scherpe uitvoering die de strengheid van deze choreografie moet dienen'.

Het Vrije Volk (Chiel Jacobs): 'Na Agon, dat...ditmaal fraaiër en strakker wordt gedanst dan ooit...'

NRC-Handelsblad (Ine Rietstap): '...opnieuw opgenomen Agon op het programma, dat een verzorgde, doch tamelijk matte uitvoering kreeg met uitzondering van de eigenlijk altijd opvallende Joanne Zimmerman, John Wisman en Jan Linkens, die een juiste dosis schwing aan hun werk gaven'.

Collective Symphony:

Parool (Hans Vogel): 'Geen topstuk, niets om heimwee naar te voelen. Wel een goed gemaakt en afwisselend ballet vol dingen, die typisch en herkenbaar zijn en blijven voor de drie choreografen. Een onderhoudend stuk ter afsluiting van een redelijk geslaagde avond...'

De Volkskrant (Luuk Utrecht): 'Het werd een boeiend weerzien, mede dankzij de aantrekkelijke variatie in stijlkenmerken van de verschillende episodes die iedere choreograaf beurtelings voor zijn rekening had genomen. Hierbij leek ook ieder door de muziek te zijn geïnspireerd tot een enigszins Balanchineske aanpak, waardoor het geheel steeds vitaal en dynamisch is. Ook dit werd prachtig gedanst, met als uitblinkers Bruno Barat, Wim Broeckx, Coleen Davis, Lindsay Fischer en Joanne Zimmerman'.

Leidsch Dagblad (Ariejan Korteweg): '...een knap staaltje van eendracht'.

Trouw (Eva van Schaik): 'Na drie van deze veeleisende balletten, waarbij ook het Balletorkest onder leiding van Adam Gatehouse geen geringe prestatie leverde, komt Collective Symphony (Symphonie in C) als een zeer matig nagerecht. En dat is jammer, want het ballet is zeker de moeite van een reprise waard.'

